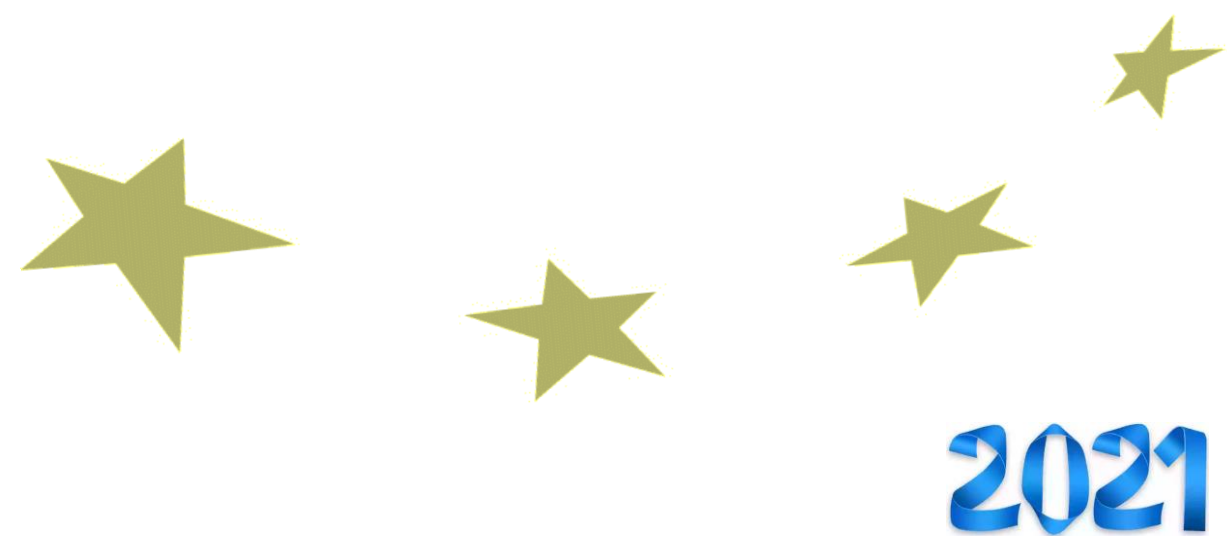

EU Law Journal

Volume 6, Number 1

www.eulawjournal.eu

EU Law Journal

The scientific peer-reviewed EU Law Journal is focused on academic texts, original studies of Slovak as well as foreign authors regarding the EU and EU law. Besides research studies it includes contributions to the discussion on current topics about the EU and EU law as well as book reviews of domestic and foreign authors. Contributions are reviewed by an anonymous reviewing procedure. Further information for authors are available online at www.eulawjournal.eu

Editor in Chief

Doc. JUDr. Rastislav Funta, Ph.D., LL.M. Danubius University (Bratislava – Slovak republic)

Editorial Board

Prof. Dr. Elena Boltanova, Ph.D., Tomsk State University (Tomsk – Russian Federation)

Doc. Dr. Andrea Čajková, Ph.D., University of Ss. Cyril and Methodius (Trnava – Slovak republic)

Prof. Dr. Cagri Erhan, Ph.D., Altinbas University (Istanbul - Turkey)

Doc. Dr. Liudmyla Golovko, Ph.D., National University of Ukraine (Kiev – Ukraine)

Doc. Dr. Judit Glavanits, Ph.D., Szechenyi Istvan University (Győr - Hungary)

Prof. Dr. Nina Ischenko, Ph.D., Gomel State University (Sukhoi – Belarus)

Doc. JUDr. PhDr. mult. Libor Klimek, Ph.D., Matej Bel University (Banská Bystrica – Slovak republic)

Doc. JUDr. Andrej Králik, Ph.D., LL.M., EUIPO (Alicante – Spain)

pplk. doc. PhDr. Ing. Kristína Králiková, Ph.D., MBA., Academy of the Police Force (Bratislava - Slovakia)

Prof. Dr. habil. Péter Miskolczi Bodnár, CSc., Karoli Gaspar University (Budapest - Hungary)

Prof. JUDr. Stanislav Mráz, CSc., Economic University (Bratislava – Slovak republic)

Dr. Štefan Nebeský, Ph.D., M.E.S., European Banking Authority (London – Great Britain)

Prof. Ing. Peter Plavčan, CSc., Comenius University (Bratislava – Slovak republic)

Doc. JUDr. Pavel Svoboda, Ph.D., D.E.A., Charles University (Prague – Czech republic)

Published by
IRIS - Vydavateľstvo a tlač, s. r. o.
Žitavská 14
820 13 Bratislava, Slovak republic
IČO 35 926 376
in cooperation with
Danubius University
Janko Jesenský Faculty of Law
Richterova 1171
925 21 Sládkovičovo, Slovak republic
Email: info@eulawjournal.eu

Volume 6, Number 1
Periodicity: twice a year
Issued: January 2021

© EU Law Journal 2021

EV 5318/16
ISSN 2453-7098

Content of Issue 1/2021

Europeanization: useful or just fashionable?
Alexandra Matejková and Javer Gusejnov

The German model and European integration
Andrea Žjarová

Legal Regulation of Food Safety in the EU
Liudmyla Golovko

Extremism and its history
Štefan Neszméry and Ján Neszméry

The position of a cooperating person in criminal proceedings
Štefan Neszméry

Europeanization: useful or just fashionable?

Alexandra Matejková, Javer Gusejnov
University of St. Cyril and Methodius in Trnava
Faculty of Social Sciences

Abstract

Most comparative studies dealing with the research of impact of Europeanization on the Member State administrations identified only minimal changes in systems or divergence thereof. However, it is necessary to point out (in particular, in relation to Slovakia) that many of these studies focused on west-European countries. The institutional structure and operations of advanced western countries joining the European Union prior to the Eastern Enlargement was not too different from the structure of the original Member States. Despite the Europeanization being considered primarily as the influence of the EU on the country's systems, in some cases, the same term is used to describe the process of shift of the post-communist countries towards the west-European democracies. One could say that political parties, as one of the most important partakers of representative democracy, play a specific role in the research of Europeanization.

Key words

Europeanization, political parties, central Europe, Slovakia

1. Introduction

Let us begin by saying that the term of Europeanization is nothing new in social sciences. It was established already in 19th century to describe historical development.¹ The term was re-invented in the 1990s in its form and content, as Europeanization became a new phenomenon impacting nearly all spheres of social sciences. However, this led to the term being quite incoherent – every segment interpreted its own notion of Europeanization based on the subject of their analyses. Everybody understands what Europeanization is, but it may be surprisingly hard to define in the context of social science research.² It is a quite wide concept which focuses on the approach of mutual interactions of the European Union and national political systems. One of the contexts for using the term of Europeanization is changes in Member States and candidate countries, resulting in domestic economic and political system under the influence of the EU.

¹ FIALA et al. (2009): *Evropeizace zájmů*.

² HENDERSON, K. (2009): *Europeanization of Political Parties: Redefining Concepts in a United Europe*.

Naturally, the term reflects the process from the perspective of the European Union.³

2. Central and Eastern Europe in Process of Europeanization

As regards the Central and Eastern Europe countries, after overthrowing totalitarian regimes and showing interest in joining the European Union, a specific Europeanization issue emerged. In order for the countries to be accepted in the community of free democracies in the EU, they were required to complete the process of establishing the base of parliamentary pluralitarian democracy and market economy. Despite the European Union supporting the countries early on, there was a discussion about them being ready to join the EU at the end of the process. There were scientists who asked whether the countries demonstrated active Europeanization as early as in the transition period or whether it started to have a form only after the country joined the EU. Leška⁴ claims that the conditions of the European Union (indirectly) formed the country from the early stages of transformation and at the same time, had a great impact on the form of the political system, the system of political parties, and on the national economic systems.⁵

After joining the EU, the advanced west-European countries basically did not have to change their formal form – unlike the post-communist regimes with a form which was useless for the EU in the post-transition period. Institutional changes in these countries were radical, changing the very nature of their internal organization. As the Central and Eastern Europe countries entered the integration process decades after the western Europe ones, some authors are sceptical when it comes to the possibility of applying the Europeanization approach and methods established by scientist in western Europe to the post-communist countries. In many aspects, the countries had to deal with the heritage of their former regimes and

³ LEŠKA, D. (2015): *The Europeanisation of Slovak Political Parties*.

⁴ LEŠKA, D. (2015): *The Europeanisation of Slovak Political Parties*.

⁵ For example, Hloušek does not agree that Europeanization commences already in the transition period of the country. According to him, it is merely mimicking west-European patterns in forming a new democratic political system of the country. It is not an immediate reaction to stimuli related to the development of the European Union. (Hloušek In: LEŠKA, D. (2015).

transform their systems to stable democracies. The transition democratisation and liberalisation processes of previously dysfunctional centrally controlled systems required transformation on various levels of society (political, economy etc.), which often included the nation-building processes.⁶ According to Grabbe,⁷ at these processes, there are some hints of unconscious Europeanization of systems of the new democracies, as the countries tried to mimic the models of west-European structures. However, some authors suggest this to be called 'Westernization', as those were in fact no reactions to stimuli from the European Union.⁸

Fiala and Pitrová⁹ wrote that the Europeanization of the political systems of post-communist countries truly started with the establishment of the roadmap to joining the EU, what is a set of regulations put together in 1993 at the Copenhagen Summit. Those are called the Copenhagen Criteria,¹⁰ establishment of which allowed the Central and Eastern Europe countries to begin thinking about joining the EU and act in line with this goal.

As regards the accession process of the European countries of the former Soviet block, it is necessary to take into account their historical burden, as well as the change in EU accession conditions (the Copenhagen Criteria). Establishment of formal accession criteria in combination with the efforts of post-communist countries to join the EU created an unprecedented opportunity for the EU to affect the domestic environment and national policies of the candidate countries.^{11,12} Thus, the Central and Eastern Europe countries have been under (involuntary, although stable) pressure of the European integration process in the time when their own transformation processes had not been completed.¹³ Therefore, it is possible to say

that the post-communist countries are as relevant as subjects to analyses of Europeanization development as the previous EU members.¹⁴ Some authors claim that the Europeanization impacts are even easier to identify based on the new changes in the newly democratised countries.¹⁵ Similarly, Henderson¹⁶ claims that while the Europeanization research in Western Europe leaned more in the direction of examining narrow political questions, while in the new Member States, the Europeanization impacts are more significant. After several post-communist countries joined the EU, the subtle processes examined at the microlevel in the original Member States may prove to be much more important in new Europe.

3. Europeanization of Political Parties

Political parties which are considered key elements of constitutional and political regimes¹⁷ are a phenomenon related to a political society – in particular, since the 1950s. It is the political parties which – under certain conditions – add to the development of the democratic foundation of state.¹⁸

One could say that the research of political parties and party systems is one of the segments of political sciences which has been affected by Europeanization most.¹⁹ The relationship of political parties and the European integration has been examined from various perspectives. For example, Peter Mair's²⁰ research established that there were several fundamental areas (three perspectives): the research in the establishment of trans-national and trans-European federations of political parties, which are the primary object of research of the Europarty and their activities in the European Parliament; the nature, behaviour and dynamics of how the political parties work and the party competition in the EP – focusing on type of coalitions and changes in membership of national political parties in the European party federations (EP fractions); and the research of the process of how the

⁶ Pridham 2000; Havlík 2009; Dürr, Marek, Šaradín, 2004).

⁷ GRABBE, H. (2003): Europeanization Goes East: Power and Uncertainty in the EU Accession Process.

⁸ FIALA, et al (2006): Evropeizace politických stran a zájmových skupin: základní problémy a směry analýzy.

⁹ FIALA, P., PITROVÁ, M. (2009): Evropská unie.

¹⁰ The Copenhagen Criteria were established at the meeting of the European Council in Copenhagen (1993) more or less as a reaction to the new development in Europe. They recognize the right of Central and Eastern Europe to join the EU if the countries meet the following criteria: a) political (rule of law, stable democratic institutions, protection of human rights, and respect for minorities), b) economic (functioning market economy, competition), and c) adoption of the EU legal framework (acquis communautaire).

¹¹ The new criteria of the accession process forced the countries applying for membership in the EU to achieve greater convergency with the European model than the old Member States. The candidate countries had to accept institutional and legal changes without the right to refuse parts of the agenda they did not like. (Grabbe, 2003).

¹² SCHIMMELFENNIG, F., SEDELMEIER, U. (2004): Governance by Conditionality: EU Rule Transfer to the Candidate Countries of Central and Eastern Europe.

¹³ Thus, we can speak of real Europeanization of Slovakia only since late 1990s, with the growing influence of the European discourse being visible at the commencement of

the accession discussions – in particular, during the referendum on joining the EU.

¹⁴ DÜRR, J., MAREK, D., ŠARADÍN, P. (2004): Evropeizace české politické scény – politické strany a referendum o přistoupení k Evropské unii.

¹⁵ PRIDHAM, G. (2000): EU Accession and Domestic Politics. Policy Consensus and Interactive Dynamic in Central and Eastern Europe.

¹⁶ HENDERSON, K. (2009): Europeanization of Political Parties: Redefining Concepts in a United Europe.

¹⁷ They are believed to be "crucial at transformation of constitutional and political regimes". (RESCHOVÁ, J. (2019): 236).

¹⁸ RESCHOVÁ, J. (2019): Politické strany v ústavním systému.

¹⁹ Despite the political scientists being interested in research of Europeanization of political parties only in the last decades – it has first stirred some attention after the first direct EP election in 1979 – it has become one of the most lucrative topics of today. (Ladrech, 2009).

²⁰ MAIR, P. (2007): Political parties and party systems.

political parties and party systems adapt to the development of European integration.

Concept of Europeanization of Political Parties by Ladrech

Ladrech,²¹ who deals with the Europeanization of the political parties in his work named “Europeanization and Political Parties: Towards a Framework for Analysis” (2002), is a classic in the area. He sees the Europeanization as an independent variable. He believes that the temporarily dependant variable is the political parties responding to the change in their environment. Thus, political parties are individual partakers and their response to the EU pressure may manifest in different forms – from transformation of their policies to more significant structural changes. Ladrech sees the changes in environment as the subject of Europeanization research. In his work, Ladrech managed to extract five basic areas he believes are best for analysing the process of Europeanization of political parties. Those are (1) policy/programmatic changes, (2) organization changes, (3) patterns of party competition, (4) party-government relations, and (5) relations beyond the national party system.²²

Ladrech’s concept of Europeanization of political parties was primarily established to examine the consequences of Europeanization in traditional (western) Member States. However, some studies have shown that this approach may be adopted also for the new Member States in Central Europe, as their challenges and issues related to European integration are similar to those of the traditional Member States in Western Europe. Thus, all five areas may prove to be relevant when examining a case study in Slovakia.²³

Concept of Europeanization of Political Parties by Peter Mair

Peter Mair presented a different approach to analysing the Europeanization of political parties. Unlike Ladrech, he assesses the potential Europeanization rate using the optics of systemic approach. That means that the political parties are not considered individual partakers, but more like members of a larger unit (the party system). As regards the potential impact of Europeanization on political parties, Mair distinguishes two types of changes: direct and indirect. At the same time, he defines the Europeanization limits: penetration or institutionalization. By this

optics, the Europeanization of political parties is separated into four groups: (1) penetration and direct impact; (2) institutionalisation and direct impact; (3) penetration and indirect impact; and (4) institutionalisation and indirect impact. Based on the identified Europeanization effects/impacts, Mair analyses the party systems from two perspectives – the system format level (according to the number of relevant political parties) and the system mechanism (system of interactions between the political parties).²⁴

Based on this, Mair²⁵ came to the conclusion that the European integration process has no direct impact on the change of format of the political systems. Since 1979, no country has seen the establishment of a stable relevant political party with its existence connected to being EU oriented. At the same time, the EU has shown no impact on mechanism of any party system. On the contrary, among the direct effects of Europeanization, there is the change in party competition due to the profiling of political parties as regards the integration process (parties which are clearly for or against the EU). Mair believes that the reason for marginal direct impacts of Europeanization on the party systems of Member States are, in particular, “absence of a European party system and political party competition which would activate the overlap of one dimension to the other”.²⁶

There are some signs that the impacts of Europeanization on the political parties at the level of the individual parties may be more profound in the new Member States than the old ones. Therefore, it is proposed to established a new and wider framework to encompass the effects of Europeanization in order for the west-European frameworks of applying the Europeanization concept being able to understand the politics in the new Member States better.²⁷

4. Europeanization of Slovakia

In his work named “The Europeanisation of Slovak Political Parties”, Dušan Leška²⁸ focuses on analysis of the Europeanization of Slovak political parties and states that his research had shown Europeanization in all stages of development (from signing the accession agreement with the European Union on) with various intensity and in various forms. He identifies significant impacts of Europeanization already in the transition period of the society, aiding the return of Slovakia to the democratic path.

Slovakia lacked a democratic tradition and we can consider it being on the road to democracy only since 1989. At the same time, Slovakia – as a separate entity – can be examined only since 1 January 1993 – after

---

²¹ LADRECH, R. (2002): Europeanization and Political Parties: Towards a Framework for Analysis.

²² Ladrech’s concept uses five areas. Some political scientists (but also Ladrech himself) point out that in the course of the on-going integration process, there may new areas appear which will require detailed analysis. (Havlík, Valterová, 2007; Ladrech, 2002) For example, one of such areas may be a change in funding of political parties. (Walecki, 2007).

²³ HENDERSON, K. (2009): Europeanization of Political Parties: Redefining Concepts in a United Europe.; HAVLÍK, V., VALTEROVÁ, A. (2007): Evropeizace českých politických stran: aplikace Ladrechova konceptu.

---

²⁴ MAIR, P. (2007): Political parties and party systems.

²⁵ MAIR, P. (2007): Political parties and party systems.

²⁶ MAIR, P. (2000): The Limited Impact of Europe on National Party Systems.

²⁷ HENDERSON, K. (2009): Europeanization of Political Parties: Redefining Concepts in a United Europe.

²⁸ LEŠKA, D.(2015): The Europeanisation of Slovak Political Parties.

the Czechoslovakia Split and establishment of the Slovak Republic. One could say that the major (turbulent) turn in the foreign policy came after the parliament election in 1998, with Slovakia changing its course towards the west-European structures in form of major political and economic changes with a new government led by Mikuláš Dzurinda. They adopted several tax and retirement reforms, amended criminal law, reformed healthcare, and de-centralised state administration. In the areas of foreign policy, Slovakia made swift progress, soon becoming a candidate state for the EU.²⁹ After the election of 1998, the scheme of two parties fell apart and the party system transformed from a 'two-block system' to somewhat pluralitarian system. After the early election in 2012, the pluralitarian system transformed from a moderate system to a system of many parties with one of them being dominant.³⁰

The Slovak Europeanization process influenced the party system to a great extent, as it established a separate line of political party splits, having effect on their competition. According to Leška,³¹ the Europeanization clearly reflected in the political programmes of all parties, with the major role being accession, integration and cooperation of Slovak political parties with the European ones. In Slovakia, the Europeanization process became part of the transformation immediately after the fall of the totalitarian regime and in all processes of democratisation. All the political entities established in Slovakia after 1989 dealt with the issue of European integration and implemented it into their programmes and internal political processes. The situation reflected in the motto of 'Return to Europe' and symbolised the allegiance and identification with the core values of Western Europe, like democracy, rule of law, protection of human rights and freedoms, prosperity, and solidarity. Vast majority of the established political parties claimed to intent for Slovakia to join the European Union and NATO.³²

Europeanization of Slovak Political Parties Before Joining the EU

Generally, the concept of accession to the European Union is more or less reflected in the programmes and policies of the political parties. According to Henderson³³ there are two distinct approaches to analysis of Europeanization of the parties and party systems in a country like Slovakia. The first one is

trying to apply the criteria established to measure changes in the old EU Member States. The second one is to try propose alternative frameworks to comprehend Europeanization. However, the current research of the new Member States has shown tendencies towards the first approach, applying the criteria and categories established by Ladrecht and others.³⁴

The beginnings of the Slovak party system were marked by instability, lack of ideological profiling, high number of parties and instable voter base, resulting in establishment of new political parties. In ethnically heterogenic Slovakia, the position of minorities became an important topic. From the establishment of Slovakia to 1998, HZDS was the most powerful party, represented, in particular, by Vladimír Mečiar. After the fall of the HZDS government, a wide right-and-left coalition took over, formally comprising of four parties (SDK, SMK, SDE, and SOP). Despite the coalition having the common goal of restoring democratic structures, NATO accession of Slovakia, and its European integration, there was a potential for instability and future party splits.³⁵

The impact of Europeanization was most significant in the programmes of those political parties which were forced to present a position towards the pre-accession discussions or the European integration process after Slovakia joined the EU. It was also a major factor in relation to the Slovak political parties joining the European ones, commencing after the accession agreement was signed. After Slovakia joined the EU, their cooperation reached the next quality level and opened new ways of cooperation and policy coordination. After the accession, there were also changes in the organisation structures of the political parties in terms of the mechanism of nominating European Parliament election candidates and the institutionalisation of the cooperation with their EP members.³⁶

5. Conclusion

Europeanisation changes the environment of the national political systems, which are the home turf for the political parties, as well as the policy-making style.³⁷ Europeanization of party systems is not only superficial and temporary. In countries aspiring accession to the EU, focusing on European integration may affect the structure of economic competition of political parties. One should not forget that the

---

²⁹ KOPEČEK, L. (2003): *Od Mečiara k Dzurindovi: slovenská politika a politický systém v prvých desiatich samostatnosti.*

³⁰ LEŠKA, D. (2015): *The Europeanisation of Slovak Political Parties.*

³¹ LEŠKA, D. (2015): *The Europeanisation of Slovak Political Parties.*

³² LEŠKA, D. (2015): *The Europeanisation of Slovak Political Parties.*

³³ HENDERSON, K. (2009): *Europeanization of Political Parties: Redefining Concepts in a United Europe.*

---

³⁴ HENDERSON, K. (2009): *Europeanization of Political Parties: Redefining Concepts in a United Europe.*

³⁵ KOPEČEK, L. (2003): *Od Mečiara k Dzurindovi: slovenská politika a politický systém v prvých desiatich samostatnosti.*

³⁶ LEŠKA, D. (2015): *The Europeanisation of Slovak Political Parties.*

³⁷ AYLOTT, N. et al (2007): *The Europeanisation of national party organisations: A conceptual analysis.*

Europeanization partakers are the national political parties themselves.³⁸ Thus, the Europeanization effects in Central and Eastern Europe differ from those in west-European countries slightly. In general, the adaptation process to the EU conditions is less problematic in environments with the party elites and the public being ready for structural changes. As far as Slovakia goes, it is one of the countries with significant manifestations of Europeanization. The reason was the influence of Europeanization on change of the national, political and party system, as well as the initial failure of Slovakia in its integration attempts. Thanks to that, in 1998, the matters of European cooperation became part of national (not only political) discourse. The topic of EU membership became a significant variable in the political struggle at several levels. Apart from the political elites and parties at the wheel, it was important also to the voters. It could even affect the outcome of elections and change the government coalitions. Slovak political parties had to adapt and integrate the European level into the organisational logic of their operation. Separation of the influence of the European Union from the other influences remains a problem of research of Europeanization of political parties. As pointed out by Henderson,³⁹ Europeanization is one of the factors stimulating changes in the new EU Member States. As it has impact on the establishing parties in the rapidly changing and fluid environment, its effect may go by unnoticed or failed to be distinguished from other processes.

6. Literature summary

ALLEN, D. (1998): Who Speaks Europe? The Search for an Effective and Coherent External Policy. In: PETERSON, J., SJURSEN, M. (eds.): A Common Foreign Policy for Europe? Competing Vision of CFSP. London: Routledge.

AYLOTT, N., LADRECH, R., LUTHER, K., POGUNTKE, T. (2007): The Europeanisation of national party organisations: A conceptual analysis. *European Journal of Political Research*, No 46.

DŮRR, J., MAREK, D., ŠARADÍN, P. (2004): Evropeizace české politické scény – politické strany a referendum o přistoupení k Evropské unii. *Mezinárodní vztahy*, 1/2004.

FIALA, P., PITROVÁ, M. (2009): Evropská unie. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury. Vyd. 2.

FIALA, P., HLOUŠEK, V., PITROVÁ, M., PŠEJA, P., SUCHÝ, P. (2006): Evropeizace politických stran a zájmových skupin: základní problémy a směry analýzy. *Politologický časopis*, Vol. 13 (1).

FIALA, P. ET AL. (2009): Evropeizace zájmů. Politické strany a zájmové skupiny v České republice. Brno: Munipress.

GRABBE, H. (2003): Europeanization Goes East: Power and Uncertainty in the EU Accession Process. In: FEATHERSTONE, K., RADAELI, C., M.: The politics of Europeanisation. Oxford: Oxford University.

HAVLÍK, V. (2009): České politické strany a evropská integrace. Evropeizace, evropanství, euroskepticismus? Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav.

HAVLÍK, V., VALTEROVÁ, A. (2007): Evropeizace českých politických stran: aplikace Ladrechova konceptu. *Slovenská politologická revue*, Vol. 7 (4).

HAVLÍK, V., VYKOUPILOVÁ, H. (2007): Dvě dimenze evropeizace volebních programů: Příklad české republiky. *Sociální studia*, Vol. 4 (3).

HENDERSON, K. (2009): Europeanization of Political Parties: Redefining Concepts in a United Europe. *Sociológia* Vol. 41 (6).

KOPEČEK, L. (2003): Od Mečiara k Dzurindovi: slovenská politika a politický systém v prvním desetiletí samostatnosti. *Mezinárodní politologický ústav*, Brno.

LADRECH, R. (2009): Europeanization and Political Parties. *Living Reviews in European Governance*. Vol. 4 (1).

LADRECH, R. (2002): Europeanization and Political Parties: Towards a Framework for Analysis. *Party Politics*, Vol 8 (4).

LEŠKA, D. (2015): The Europeanisation of Slovak Political Parties. *Slovak Journal of Political Sciences*, Vol. 15 (1).

MAIR, P. (2007): Political parties and party systems. In: GRAZIANO, P., VINK, M. (eds.): Europeanization. New Research Agendas. London: Palgrave Macmillan.

MAIR, P. (2000): The Limited Impact of Europe on National Party Systems. *West European Politics*, Vol. 23 (4).

PRIDHAM, G. (2000): EU Accession and Domestic Politics. Policy Consensus and Interactive Dynamic in Central and Eastern Europe. *Perspectives on European Politics & Society*, Vol. 1 (1).

RESCHOVÁ, J. (2019): Politické strany v ústavním systému. In: RESCHOVÁ, J., KINDLOVÁ, M., GRINC, J., PREUSS, O., ANTOŠ, M. *Státověda: Stát. Jednotlivec. Konstitucionalismus*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019.

WALECKI, M. (2007): The Europeanization of Political Parties: Influencing the Regulations on Political Finance. MWP Working Papers, No. 2007/29, European University Institute, San Domenico di Fiesole (FI).

³⁸ HENDERSON, K. (2009): Europeanization of Political Parties: Redefining Concepts in a United Europe.

³⁹ HENDERSON, K. (2009): Europeanization of Political Parties: Redefining Concepts in a United Europe.

The German model and European integration

Nemecký model a európska integrácia

Andrea Zjarová

UPJŠ in Košice

Gustav Radbruch Institute of Theory of Law

Abstract

The collocation European models of integration is very popular in the socio-scientific literature in Europe. We distinguish between assimilation, multiculturalism and the ethnically exclusivist model of European integration. The article will offer a closer description of the ethnically exclusive model typical of Germany, especially in terms of the integration of immigrants into the majority society.

Key words

EU, Germany, Multiculturalism, Exclusivism, Integration Policies

1. Introduction

The phrase European models of integration is very popular in the socio-scientific literature on Europe. Indeed, it seems to offer significant benefits for comparative research into the integration of immigrants and their descendants into European countries. It helps to identify significant differences between countries that have implemented different policies and adopted conflicting public conceptions of citizenship. We distinguish between assimilationism, multiculturalism and the ethnic exclusivist model. From this point of view, assimilationism in France appears to be an illustration of what multiculturalism is not, while in a country like Britain, multiculturalism is perceived as something different. Integration models are also used to explain differences between these countries, namely differences that are otherwise difficult to identify. European models of integration are essential for comparative research on the integration of immigrants.¹

2. European models of integration

Assimilation is a longer process that involves two levels. The first level consists in acculturation, i.e. in that immigrants adopt the norms, ideals and language of an indigenous society. The first level is followed by social integration, which involves the participation of immigrants in the various institutions of the host country. The third level is identification assimilation, in which immigrants feel belonging to the majority society.

¹ BERTOSSI, CH. (2011): National models of integration in Europe: A comparative and critical analysis,.

Thus, the most important features of integration are the acceptance of the legal order and ideals of the host state and the command of the language. This model is also referred to as universal, which is based on the principle of freedom, equality and brotherhood of all individuals. They stem from a warm attitude towards immigrants and the effort to integrate them quickly into society. This model assumes the suppression of different cultural identities in public space at the expense of cultural patterns in the host society.²

The idea of this model is primary political integration into the majority society, which can be achieved, among other things, by simply granting citizenship to immigrants. The opportunity to become a member of a nation is then to lead to cultural assimilation through contact with the majority society. Immigrants are to participate in public life in all spheres in the same way as indigenous peoples.³

A typical example of the assimilationist model is France, whose integration model is based on the law of the country (*ius solis*), which in practice means that every immigrant can apply for citizenship after five years of legal residence. In essence, it is possible to speak of a contract between the individual and the state.⁴

Unlike France, the United Kingdom perceives immigrants as culturally diverse communities that can coexist harmoniously within a wider political entity while maintaining their own identity. While in France the basic unit of the integration model is the individual, in Britain it is an ethnic-cultural community. The ethnic exclusivist model expresses the group diversity of individuals.⁵

3. Ethnic-exclusivist model in Germany

This model of multiculturalism is based on a different policy based on the universal postulate: all citizens must have the right to live according to their culture and religion, but the goal of the assimilationist and

² ŠTEFANČÍK, R. (2011): Úrovne migračnej politiky. In: Politické vedy.

³ CASTLES, S. - MILLER, M. (1993): The Age of Migration. International Population Movements in the Modern World.

⁴ BARŠA, P. (2003): Politická teorie multikulturalismu.

⁵ STÝSKALÍKOVÁ, V. (2004): Modely integrace imigrantů a jejich projevy v české politice.

pluralistic integration model is the same to ensure equality for all citizens. how they support it.⁶

It is based on the idea of an immigrant as a temporary workforce. While in Britain and France, citizenship was acquired on the basis of place of birth (*ius soli*), in Germany it has been almost exclusively on the basis of blood origin (*ius sanguinis*) since 1913. Thus, immigrants of other ethnic backgrounds could not become German citizens even if they were born in Germany or lived there for many years. This model was practiced in Germany until about the 1990s, until Germany realized that the return of these immigrants was almost impossible.⁷

Germany's integration policy has been criticized for segregating immigrants from indigenous German society. In Germany, the immigrant was understood to mean 'Gästarbeiter', and thus an invited employee or guest, a temporary resident, who, if he solves the economic problems of the state, returns to his country of origin. For this reason, they did not try to assimilate them or create a framework for multicultural coexistence.

Germany is a representative of the segregation resp. an ethnic-exclusive model based on minimizing migrants' contacts with members of the majority society. In this case, migration is understood as temporary, while the minimal integration of migrants into mainstream society presupposes their return.⁸

The mentioned integration models are not stable, but constantly evolving. At present, however, the terms integration and multiculturalism overlap, or multiculturalism is perceived as the most ideal form of integration. Prominent politicians of France, Great Britain and Germany, states that have chosen different ways of integration, have declared that multiculturalism has failed in each of these countries. The paper offers a description of the German model of integration, also called the ethnic - exclusivist model.

In 2005, German Chancellor Angela Merkel declared that German multiculturalism had failed. Horst Seehofer, President of the Christian Social Union of Bavaria (CSU), also declared that "multiculturalism is dead". Following the economic crisis in Germany, demonstrations and racist attacks on immigrants are beginning to emerge.⁹

The biggest problem with questioning multiculturalism in Germany and the lack of integration is Turkish and Kurdish immigrants. In the 1990s, after the economic crisis, borders were closed

and immigrants tried to return to their countries of origin, but these measures were not very successful because the legislator did not think of an important fact, namely repeated integration abroad after a long period abroad. From that moment on, Germany began to try to integrate these immigrants not only from Spain, Italy but also from Turkey into society. While immigrants from Spain and Yugoslavia integrated relatively satisfactorily, the most numerous immigrants from Turkey experienced the process of creating a ghettos.¹⁰

Since 2000, when the Nationality Act (Staatsangehörigkeitsgesetz) was adopted, the process of gradual integration of these immigrants in Germany has begun. This law brought a substantial change in that it combined the principle of acquiring citizenship, the so-called even *ius soli* and so-called option model. This law restricted the acquisition of citizenship, especially by migrants, as it explicitly prohibited dual citizenship.¹¹

In 2005, the Immigration Act was adopted, which enshrined a residence permit for a definite period and a permit to settle permanently.¹²

In 2006, the Nuremberg-based Federal Office for Migration and Refugees was set up under the Immigration and Refugee Act (Gesetz zur Steuerung und Begrenzung der Zuwanderung und zur Regelung des Unfenthalts und der Integration von Unionsbürgern und Ausländern), whose main task was integration. In 2007, the National Integration Plan was adopted to create a common framework for managing the integration of immigrants in Germany. Since 2014, Germany has been an important destination country for migrants, and it is Germany that registers the most asylum applications. In 2016, in response to the refugee crisis, an integration law (Integrationsgesetz) was adopted, which laid down binding rules for refugees planning to settle permanently in Germany. The aim of this law is to support immigrants to integrate into the labor market and into mainstream society on the basis of state measures. In particular, it is a matter of facilitating refugees' access to language skills, education and employment.¹³

Criticism of multiculturalism in Germany is linked to the criminal activity of immigrants. At least 20-25 million crimes a year are committed in Germany. Only 6 million crimes are reported to the police, which represents about 25% of the total number of crimes. Less than 2 million people are identified as suspects

⁶ CHOQUET, S. (2017): Models of Integration in Europe.

⁷ STÝSKALÍKOVÁ, V. (2004): Modely integrace imigrantů a jejich projevy v české politice.

⁸ ŠTEFANČÍK, R. (2011): Úrovne migračnej politiky.

⁹ GUERRA HERNÁNDEZ, H. (2016): ¿La muerte del multiculturalismo o los miedos cíclicos de una Alemania que no aprende de su pasado?

¹⁰ RETORTILLO OSUNA, Á. et al. (2006): Inmigración y modelos de integración: Entre la asimilación y el multiculturalismo.

¹¹ DUDÁŠOVÁ, M. (2016): Aktuálne otázky nemeckej migračnej politiky.

¹² PATÉ, M. (2018): Nemecká integračná politika. Nemecký jazyk ako nástroj integračnej politiky.

¹³ PATÉ, M. (2018): Nemecká integračná politika. Nemecký jazyk ako nástroj integračnej politiky.

(10% of the total number of crimes committed in Germany per year) and less than 800,000 (about 3.2 percent) are tried in court. This statement leads to the assertion that about 1 in 30 crimes also leads to the conviction of the offender. Based on the statistics, it can be stated that approximately 185,000 non-German citizens, i.e. foreigners, were convicted by a court. Around 538,000 suspected foreigners have been recorded in Germany. This difference is due to the fact that the German judicial system is based on criminal proceedings, the basis of which is that the case can only be closed by a prosecutor and not by the police.¹⁴ According to statistics, in Germany, in 2016, out of the total number of crimes committed by foreigners, 29% were property crimes, 26% thefts, 24% crimes against personal rights, 12% other crimes, 7% drug-related crimes, 1% of crimes against sexual orientation and only 0.2% of crimes against life.¹⁵

The share of men in total crime is 86%, for comparison German citizens 73%, foreigners 78%. In terms of nationality, most of the perpetrators come from Syria and Afghanistan, as most refugees come mainly from these countries.

In its annual report entitled *Crime in the Context of Migration* of 27 April 2017, the Federal Criminal Office (BKA) stated that in 2016, migrants in Germany committed 3,404 sexually motivated crimes. In 2015, almost half as many sexual offenses were recorded in Germany.¹⁶

Based on statistics published by Eurostat, it can be stated that between 2015 and 2016, there was an 8% increase in sexual violence in the European Union. These data include rape and other types of sexual assault. However, official statistics do not provide data to distinguish whether these crimes were committed by migrants or Union citizens.

Muslims in Germany face many problems related to employment or education. Religious tolerance is a much-discussed topic in Germany, especially the right of women to wear religious clothing. In its ruling in 2003, the Federal Constitutional Court ruled that legislation on the wearing of religious clothing was a matter for the parliaments of the Länder. The issue of clothing combines various aspects of gender, ethnic and religious discrimination.¹⁷

In Germany, multiculturalism is seen as a reason for segregation, social isolation and the weakening of the

national identity of immigrants. Some theorists even argue that a combination of multicultural policies that promote cultural diversity instead of facilitating the integration of immigrants has led to their social and economic marginalization.¹⁸

4. Conclusion

Multiculturalism has been seen since 1960 as a dominant paradigm that has affected policies ranging from international immigration and immigration to the promotion of democracy and education. In recent years, especially against the background of the war in Iraq, the terrorist attacks in Madrid and London, criticism of this concept has begun to grow in Europe, as demonstrated by the above-mentioned example of Germany.

In the context of European models of integration, assimilationism in France appears to be an illustration of what multiculturalism is not, while in a country like Britain, multiculturalism is perceived as something different. These integration models are also used to explain the differences between these countries - differences that are otherwise difficult to explain. European models of integration are essential for comparative research on the integration of immigrants.¹⁹

5. Literature summary

BALJIT, N. (2013): Has Multiculturalism Really Failed? A Canadian Muslim Perspective. In: *Religions*. č. 4, s. 603–620. ISSN 2077-1444.

BARŠA, P. (2003): *Politická teorie multikulturalismu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury Brno, s. 219. ISBN 97873250209.

BERTAMINI, M. et al. (2018): More Refugees, More Offenders, More Crime? Critical Moments with data from Germany. In: KURY, H. et al. (2018): *Refugees and Migrants in Law and Policy*. Wien: Springer, s. 660-671. ISBN 9783319721590.

BERTOSSI, CH. (2011): National models of integration in Europe: A comparative and critical analysis, In: *American Behavioral Scientist*. Roč. 20, č. 10, s. 1-20. ISSN 15523381.

CASTLES, S. - MILLER, M. (1993): *The Age of Migration. International Population Movements in the Modern World*. s. 224. New York: The Guilford Press. Crime statistics. 2017. [online]. [cit. 2018-23-12]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php?title=Crime_statistic#Over_8_.25_increase_in_policerecorded_sexual_violence_between_2015_and_2016

Desivé statistiky z Nemecka. Počet nahlášených znásilnění spáchaných migrantmi stúpol za jediný rok

¹⁴ BERTAMINI, M. et al. (2018): More Refugees, More Offenders, More Crime? Critical Moments with data from Germany.

¹⁵ Trestné činy spáchané migrantmi v Nemecku v roku 2016.

¹⁶ Desivé statistiky z Nemecka. Počet nahlášených znásilnění spáchaných migrantmi stúpol za jediný rok dvojnásobne. 2017.

¹⁷ MÜHE, N. (2011): Has multiculturalism completely failed in Germany?

¹⁸ BALJIT, N. (2013): Has Multiculturalism Really Failed? A Canadian Muslim Perspective.

¹⁹ BERTOSSI, CH. (2011): National models of integration in Europe: A comparative and critical analysis.

dvojnásobne. 2017. [online]. [cit. 2018-23-12]. Dostupné na: <https://www.parlamentnelisty.sk/arena/monitor/Desive-statistiky-z-Nemecka-Pocet-nahlasenych-znasilneni-spachanych-migrantmi-stupol-za-jediny-rok-dvojnásobne-289275>

DUDÁŠOVÁ, M. (2016): Aktuálne otázky nemeckej migračnej politiky. In: Politické, ekonomické a sociálne súvislosti súčasnej migračnej krízy v Európe. Bratislava: Ekonomická univerzita v Bratislave, s. 48-62. ISBN 978-80-225-4343-9.

GUERRA HERNÁNDEZ, H. (2016): ¿La muerte del multiculturalismo o los miedos cíclicos de una Alemania que no aprende de su pasado? In: Al Irfan, č. 2, s. 115-135. ISSN 2351-8189.

CHOQUET, S. (2017): Models of Integration in Europe. In: European Issues. č. 449. s. 1-6. ISSN 1727-0707.

CHUDÍKOVÁ, D. (2012): Výzva tolerancie v 21. storočí – islam v Európe. In: Annales Scientia Politica, Roč. 1, č. 1, s. 37. ISSN 1339-0732.

MÜHE, N. (2011): Has multiculturalism completely failed in Germany?. In: Interculturalism Europe and its muslims in search of sound societal models. Brusel: Centre for european policy studies, s. 77-107. ISBN 978-94-6138-051-7.

PATÉ, M. (2018): Nemecká integračná politika. Nemecký jazyk ako nástroj integračnej politiky In: Jazyk a politika: na pomedzí lingvistiky a politológie II. Bratislava: Ekonóm, s. 338. ISBN 978-80-225-4424-5.

PETERS, A. P. et al. (2014): Islam and the End of European Multiculturalism? From Multiculturalism to Civic Integration. In: Policy Futures in Education. Roč. 12, č. 1, s. 1-15. ISSN 1478-2103.

RETORTILLO OSUNA, Á. et al. (2006): Inmigración y modelos de integración: Entre la asimilación y el multiculturalismo. In: Revista universitaria de ciencias del trabajo, č. 7, s. 112-113. ISSN 1576-2904.

STÝSKALÍKOVÁ, V. (2004): Modely integrace imigrantů a jejich projevy v české politice. In: Středoevropské politické studie, č. 6, s. 2-3. ISSN 1212-7817.

ŠTEFANČÍK, R. (2011): Úrovne migračnej politiky. In: Politické vedy. Roč. 14, č. 3, s. 6 – 34. ISSN 1338 – 5623.

Trestné činy spáchané migrantmi v Nemecku v roku 2016. 2016. [online]. [cit. 2018-23-12]. Dostupné na: https://www.bka.de/DE/AktuelleInformationen/Statistiken/Lagebilder/Lagebilder/KriminalitaetImKontextVonZuwanderung/KriminalitaetImKontextVonZuwanderung_node.html.

Legal Regulation of Food Safety in the EU

Právna úprava bezpečnosti potravín v EÚ

Liudmyla Golovko

Faculty of Law, NUBIP, Kiev

Abstract

This study is supported by the Erasmus+ Programme of the European Union as a part of project № 620340-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE “EU Food Law and Policy” which is implemented in the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine. The article focuses on the food safety regulation system in the EU. Historical evolution of food safety regulation in the EU was studied. Principle of traceability, legal regulation of labelling and risk assessment responsibility were analyzed.

Key words

Food safety, EU food policy, EU food law

1. Introduction

In the EU significant attention is paid to food safety. The Treaty establishing the European Community also stated that the activities of the Community should include, inter alia, a common policy in the fields of agriculture and fisheries, the promotion of high health and the promotion of consumer rights. Initially, EU policy in this area was aimed at ensuring free movement of agricultural products, which was complicated by the significant differences in veterinary and hygiene legislation of EU member states. At present, EU food law is comprehensive and aimed at comprehensive consumer protection.

2. Historical evolution of food safety regulation in the EU

The starting point for the establishment of the food safety system in the EU was the signing of the Treaty establishing the European Economic Community in 1957, which allocated agriculture to a separate group of priority issues. And although the treaty did not explicitly mention food safety regulation, it laid down the goal of creating a common food market for the Community. One of the essential conditions for the free movement of food products across the national borders of the Member States has been the harmonization of food standards.

The first EU regulations in the field of food safety were aimed at ensuring the free movement of agricultural products. The first directives in this area were Council Directive 64/433/EEC of 26 June 1964 on health problems affecting intra-Community trade in

fresh meat and Council Directive 64/432/EEC of 26 June 1964 on animal health problems affecting intra-Community trade in bovine animals and swine (is still valid). The purpose of these directives was to define the requirements for food safety and to ensure a high level of protection of life and health of the population. At the same time, it should be noted that these directives regulated a limited number of issues and it was necessary to develop legislation that would regulate a number of other issues in the food sector. Council Directive 76/893/EEC of 23 November 1976 on the approximation of the laws of the Member States relating to materials and articles intended to come into contact with foodstuffs was the next directive in the field of food safety.

In 1974 Scientific Committee for Food was created. The Committee consulted by the Commission on any problem relating to the protection of the health and safety of persons arising from the consumption of food, and in particular on the composition of food, processes which are liable to modify food, the use of food additives and other processing aids as well as the presence of contaminants.¹

Council Directive 71/118/EEC of 15 February 1971 on health problems affecting trade in fresh poultrymeat established sanitary requirements for poultrymeat. The following directives were then adopted: Council Directive 72/462/EEC of 12 December 1972 on health and veterinary inspection problems upon importation of bovine animals and swine and fresh meat from third countries, Council Directive 88/657/EEC of 14 December 1988 laying down the requirements for the production of, and trade in, minced meat, meat in pieces of less than 100 grams and meat preparations and amending Directives 64/433/EEC, 71/118/EEC and 72/462/EEC, Council Directive 89/107/EEC of 21 December 1988 on the approximation of the laws of the Member States concerning food additives authorized for use in foodstuffs intended for human consumption; Council Directive 89/437/EEC of 20 June 1989 on hygiene and health problems affecting the production and the placing on the market of egg products; Council Directive 91/67/EEC of 28 January 1991 concerning the animal health conditions governing the placing on the market of aquaculture animals and products; Council Directive 91/492/EEC of 15 July 1991 laying down the health conditions for

¹ 74/234/EEC: Commission Decision of 16 April 1974 relating to the institution of a Scientific Committee for Food.

the production and the placing on the market of live bivalve molluscs; Council Directive 91/493/EEC of 22 July 1991 laying down the health conditions for the production and the placing on the market of fishery products; Council Directive 91/494/EEC of 26 June 1991 on animal health conditions governing intra-Community trade in and imports from third countries of fresh poultrymeat; Council Directive 91/495/EEC of 27 November 1990 concerning public health and animal health problems affecting the production and placing on the market of rabbit meat and farmed game meat; Council Directive 92/45/EEC of 16 June 1992 on public health and animal health problems relating to the killing of wild game and the placing on the market of wild-game meat; Council Directive 92/46/EEC of 16 June 1992 laying down the health rules for the production and placing on the market of raw milk, heat-treated milk and milk-based products; Council Directive 89/662/EEC of 11 December 1989 concerning veterinary checks in intra-Community trade with a view to the completion of the internal market.

Council Directive 93/43/EEC of 14 June 1993 on the hygiene of foodstuffs established general rules of hygiene for foodstuffs and, in accordance with those rules, control procedures. These rules and procedures have contributed to food safety.

Council Regulation (EEC) № 315/93 of 8 February 1993 laying down Community procedures for contaminants in food set maximum permits for specific impurities. According to the Regulation, food containing a contaminant in an amount which is unacceptable from the public health viewpoint and in particular at a toxicological level shall not be placed on the market.

The impetus for the transition to the next stage of food safety regulation was a series of crises in the agricultural and industrial spheres,² which undermined consumer confidence in public authorities and the Community as a whole.³ Although the outbreak of spongiform encephalopathy of large cattle in Great Britain in the 90's didn't cause the largest death toll and did not cause large-scale food crisis, however, when the data about the disease became known to the general public,⁴ EU authorities were forced to immediate action. A temporary committee was set up, headed by Manuel Medina Ortega, whose main task was to investigate the actions that led to the spread of the infection, both national and all-Union authorities, which did not take the necessary measures to prevent /

stop it. The committee delivered its conclusions in a report at the end of 1997, in which the British government and the European Commission were severely criticized.⁵ The commission was accused of putting security above and consumer health interests of the EU internal market, as well as in the lack of transparency of their actions and the bias of science. Critical conclusions towards the Commission became an impetus for further improvement of EU food legislation, including food safety.⁶

In May 1997 the Commission published a Green Paper on the general principles of EU food law. This book highlighted the general features of the legal system that will regulate the food sector. Consumer protection has been highlighted as a top priority in the functioning of this system.⁷

On 12 January 2000, the Commission published a White Paper on Food Safety. The White Paper focused on the official control of all stages of the food production chain and according to it entrepreneurs, national authorities and the European Commission are jointly responsible for the production and control of food safety.

In 2002 Regulation 178/2002 adopted, which defines the general principles underlying food law and the creation of food safety policy as one of the main objects of EU food law. Regulation prohibited the placing on the market of dangerous products and provided a level playing field for the use of the precautionary principle. The main purpose of Regulation 178/2002 is to ensure a high level of protection of the health and interests of consumers by approving the general principles of the food control system, establishing a European Food Safety Authority and regulating the emergency response procedure. Regulation № 178/2002 defines 4 general principles of EU food law, on which normative documents (regulations, directives, etc.) of EU food law should be based: risk analysis; precautions; protection of consumer interests and principle of transparency.

3. Principle of traceability

In CAC / GL 60-2006, the Codex Alimentarius Commission provides the following definition of traceability: the ability to follow the movement of a food through specified stage(s) of production, processing and distribution.⁸ This requirement covers all stages of production, processing and sale to the EU

² ALEMANO, A. (2006): The Evolution of European Food Regulation - Why the European Food Safety Authority is Not a EU-Style FDA?.

³ VOGEL, D. (2001): The new politics of risk regulation in Europe.

⁴ JOERGES, Ch. (2001): Law, Science and the Management of Risks to Health at the National, European and International Level-Stories on Baby Dummies, Mad Cows and Hormones in Beef.

⁵ ABELS, G. (2010): Regulation of Food Safety in the EU: Changing Patterns of Multi-Level Governance.

⁶ PRYADKO, A. (2016): The genesis of the food safety system in the European Union.

⁷ ARIENZO, A., COFF, C., BURLING, D. (2008): The European Union and the Regulation of Food Traceability: From Risk Management to Informed Choice?

⁸ Principles for traceability/product tracing as a tool within a food inspection and certification system.

- from the EU importer to the level of retail trade. At each stage of production, processing and sale, operators are responsible for ensuring that food complies with the safety requirements that are set for food and must respond accordingly when risk is identified. In addition, in the mentioned standard, the Codex Alimentarius Commission defines the principles of traceability as a necessary tool in the framework of inspections by state competent authorities.

The minimum legal requirements for traceability are defined in Art. 18 of Regulation (EU) № 178/2002. According to the article, food and feed business operators shall be able to identify any person from whom they have been supplied with a food, a feed, a food-producing animal, or any substance intended to be, or expected to be, incorporated into a food or feed. To this end, such operators shall have in place systems and procedures which allow for this information to be made available to the competent authorities on demand.⁹ In addition, part four of Art. 18 requires that a food product be appropriately labeled or identified to facilitate its traceability.

Regulation 1337/2013/EU lays down requirements for the provision of information to the final consumer or catering establishments on the country or place of origin for fresh, chilled and frozen meat - pork, lamb, goat and poultry. In order to comply with the requirements of this Regulation, the food market operator must have an animal identification and registration system at each stage of meat production and distribution.

Regulation (EC) № 1224/2009 contains traceability requirements for fishery products. This Regulation establishes a Community system for control, inspection and enforcement to ensure compliance with the rules of the common fisheries policy. In accordance with the requirements of this Regulation, all consignments of fishery and aquaculture products must be traced at all stages of their production, processing and distribution, from catching or harvesting to the sale of such products.

4. Risk assessment responsibility

Following the approval by the European Parliament on 17 April 2019, the Council formally adopted, on 13 June 2019, a new Regulation on the transparency and sustainability of the EU risk assessment in the food chain.¹⁰ The Regulation stipulates that all studies and

---

⁹ Regulation (EC) No 178/2002 of the European Parliament and of the Council of 28 January 2002 laying down the general principles and requirements of food law, establishing the European Food Safety Authority and laying down procedures in matters of food safety.

¹⁰ Regulation (EU) 2019/1381 of the European Parliament and of the Council of 20 June 2019 on the transparency and sustainability of the EU risk assessment in the food chain.

information supporting a request for a scientific output by European Food Safety Authority (EFSA) are to be made public automatically when an application is validated or found admissible. This will be done at the very early stage of the risk assessment process, in an easily accessible electronic format with the possibility to search, download and print the studies. Confidential information will be protected in duly justified circumstances. Confidentiality claims will be assessed by EFSA.¹¹ It aims at increasing the transparency of the EU risk assessment in the food chain, on strengthening the reliability, objectivity and independence of the studies used by European Food Safety Authority and revisiting the governance of EFSA in order to ensure its long-term sustainability. The main elements of the Regulation aim at: ensuring more transparency; increasing the independence of studies; strengthening the governance and the scientific cooperation; developing comprehensive risk communication.¹²

EU food legislation is aimed at increasing confidence in the safety of products and services, reducing the likelihood of diseases associated with dangerous products, improving state of health of population.

5. Conclusion

Creation of a harmonized legal regulation of food safety is the result of a long process of deepening the integration processes of the European Union. The first EU regulations were aimed at ensuring the free movement of food between EU member states. This was ensured through the adoption of vertical directives that set standards for certain specific goods. EU legislation related to food safety covers a large number of legislative acts and set of rules which are based on solid science, risk analysis, protection of consumer interests and principle of transparency and thorough risk assessment.

6. Literature summary

ABELS, G., KOBUSCH, A. (2010): Regulation of Food Safety in the EU: Changing Patterns of Multi-Level Governance, Proceedings of the Conference of the ECPR Standing Group on Regulatory Governance, of June 17.

ALEMANO, A. (2006): The Evolution of European Food Regulation - Why the European Food Safety Authority is Not a EU-Style FDA?. Whst's the Beef? The Contested Governance of European Food Safety. MIT Press, 2006, Bocconi Legal Studies Research Paper № 100745.

ARIENZO, A., COFF, C., BARLING, D. (2008): The European Union and the Regulation of Food Traceability: From Risk Management to Informed

---

¹¹ New legislation on transparency and sustainability of EU risk assessment module in the EU chain.

¹² Transparency and sustainability of the EU risk assessment in the food chain.

Choice?. In: Coff C., Barling D., Korthals M., Nielsen T. (eds) *Ethical Traceability and Communicating Food*. The International Library of Environmental, Agricultural and Food Ethics, vol 15. Springer, Dordrecht.

FUNTA, R., NEBESKÝ, Š., JURIS F. (2014): *Právo Európskej Únie*, Tribun EU, Brno.

JOERGES, Ch. (2001): *Law, Science and the Management of Risks to Health at the National, European and International Level: Stories on Baby Dummies, Mad Cows and Hormones in Beef*.

PRYADKO, A. (2016): The genesis of the food safety system in the European Union. *International law*, № 5.

VOGEL, D. (2001): The new politics of risk regulation in Europe, LSE Research Online Documents on Economics. London School of Economics and Political Science, LSE Library.

Commission Implementing Regulation (EU) No 1337/2013 of 13 December 2013 laying down rules for the application of Regulation (EU) No 1169/2011 of the European Parliament and of the Council as regards the indication of the country of origin or place of provenance for fresh, chilled and frozen meat of swine, sheep, goats and poultry, OJ L 335, 14.12.2013, p. 19–22.

Council Regulation (EC) No 1224/2009 of 20 November 2009 establishing a Community control system for ensuring compliance with the rules of the common fisheries policy, amending Regulations (EC) No 847/96, (EC) No 2371/2002, (EC) No 811/2004, (EC) No 768/2005, (EC) No 2115/2005, (EC) No 2166/2005, (EC) No 388/2006, (EC) No 509/2007, (EC) No 676/2007, (EC) No 1098/2007, (EC) No 1300/2008, (EC) No 1342/2008 and repealing Regulations (EEC) No 2847/93, (EC) No 1627/94 and (EC) No 1966/2006, OJ L 343, 22.12.2009, p. 1–50.

New legislation on transparency and sustainability of EU risk assessment module in the EU chain.

Principles for traceability/product tracing as a tool within a food inspection and certification system.

Regulation (EC) No 178/2002 of the European Parliament and of the Council of 28 January 2002 laying down the general principles and requirements of food law, establishing the European Food Safety Authority and laying down procedures in matters of food safety, OJ L 31, 1.2.2002, p. 1–24.

Regulation (EU) 2019/1381 of the European Parliament and of the Council of 20 June 2019 on the transparency and sustainability of the EU risk assessment in the food chain and amending Regulations (EC) No 178/2002, (EC) No 1829/2003, (EC) No 1831/2003, (EC) No 2065/2003, (EC) No 1935/2004, (EC) No 1331/2008, (EC) No 1107/2009, (EU) 2015/2283 and Directive 2001/18/EC (Text with EEA relevance.), OJ L 231, 6.9.2019, p. 1–28.

Transparency and sustainability of the EU risk assessment in the food chain. (2019).

Extremism and its history

Extrémizmus a jeho história

Štefan Neszméry, Ján Neszméry

Faculty of Education, Comenius University in Bratislava

Legal Trainee, FORTITUDINE Law Firm

Abstract

The concept of extremism is not defined in the legal order in Slovakia but also in many other states. The authors of the presented paper provide an analysis of the concept of extremism and its historical development as well as deal with the description of the ideology on which extremism is based. The social situation in the world, in individual countries, provides a breeding ground for the emergence and revival of extremist movements. The aim of the paper is to summarize the issue of extremism and its undergrowth on the basis of current legislation and literature.

Key words

Extremism, terrorism, radicalism, Marxism-leninism, stalinism, anarchism, trotskyism, maoism

1. Pojem extrémizmu

Pojem extrémizmus je v súčasnosti obsiahnutý v mnohých definíciách ktoré sa od seba navzájom odlišujú. Na definovanie a vymedzenie pojmu extrémizmu sa v súčasnej spoločnosti stretávame s množstvom protichodných názorov, a to predovšetkým z dôvodu nejednoznačnosti jeho významu. Neexistuje žiadna univerzálna definícia tohto pojmu ktorá by jednoducho a jednomyselne definovala jeho význam. V dnešnej dobe sa nám naskytuje množstvo vysvetlení pojmu extrémizmu, pričom často dochádza k ich protichodnosti. Extrémizmus je mnohovrstvovým fenoménom a je predmetom skúmania mnohých vedných disciplín. Odborné vedy ako sociológia, politológia, filozofia či právo zastávajú každá vlastný názor a pohľad na danú problematiku. Vo svojej podstate možno extrémizmus chápať ako politologický alebo žurnalistický pojem. Je charakteristický svojím postojom proti systému, predstavuje postoj proti ústave a demokracii, a je prostriedkom páchania deštruktívnych, nebezpečných a nežiaducich aktivít. Takýmito aktivitami rozumieme aktivity, ktoré priamo alebo nepriamo pôsobia na súčasný demokratický systém, pričom ich cieľom je jeho náhrada systémom totalitného režimu, diktatúry a pod. Tieto aktivity útočia na sústavu základných práv a slobôd, ktoré sú garantované ústavou a medzinárodnými dokumentmi.¹

K nejednotnosti výkladu pojmu prispieva aj fakt, že v rámci kruhov neodbornej verejnosti a masmédií, dochádza často k zámene s inými základnými pojmami, ako je napríklad radikalizmus. Pôvod slova extrémizmus pochádza z latinského extremus, čo možno voľne preložiť ako najkrajnejší, najvzdialenejší či hraničný. Aj slovo radikalizmus ma svoj pôvod v latinčine v slove radix a znamená koreň.² Rozhodne sa nejedná o ekvivalentné pojmy aj keď dochádza k ich častej zámene. Za radikalizmus sú považované predovšetkým kritické postoje, ktorých cieľom je zlepšiť politické pomery a nevedú k odstráneniu demokratického systému. Naopak extrémizmus sa prezentuje ostrými nekompromisnými názormi a postojmi smerujúcimi proti demokratickému zriadeniu, využívajúc pritom všetky možné prostriedky, teda aj tie ktoré patria nad rámec právneho štátu.

Najvýznamnejším rozdielom medzi extrémizmom a radikalizmom je zákonnosť takeho konania. Radikáli sa pohybujú svojou činnosťou v rámci zákona, aj keď na jeho okraji. Aj keď zastávajú tvrdú politiku, ktorá obhajuje rúzne politické, ekonomické a sociálne zásahy, neprekrachujú zákonné limity a rešpektujú platnú legislatívu.³ Naopak extrémisti svojim konaním prekrachujú zákonný rámec, nerešpektujú ústavné zriadenie, platnú legislatívu, a základné ľudské práva a slobody deklarované Ústavou Slovenskej republiky a Listinou základných práv a slobôd.

Jedinou európskou definíciou extrémizmu je definícia uvedená v rezolúcii Rady Európy s názvom Nebezpečenstvo extrémistických strán a hnutí pre demokraciu v Európe. Je však nutné poznamenať že daná definícia nemá záväzný charakter. Rezolúcia uvádza: „*Extrémizmus zodpovedá takej forme politickej aktivity, ktorá odmieta princípy parlamentnej demokracie a zakladá svoju ideológiu a aktivity na neznášanlivosti, vylučovaní, xenofóbii, antisemitizme a ultranacionalizme.*“⁴

Je nutné podotknúť, že pojem extrémizmus nepatrí k pojmovým prostriedkom právnej terminológie a jeho legálne zakotvenie v práve, sa nedá v blízkej budúcnosti predpokladať. Dôvodom je nevhodnosť tohto označenia a taktiež skutočnosť, že účelom práva nie je zisťovanie, či určité jednanie možno považovať

¹ ŠIKULA, B. (2012): Členenie extrémizmu v podmienkach Slovenskej republiky.

² VEGRICHTOVÁ, B. (2013): Extrémizmus a spoločnosť.

³ VEGRICHTOVÁ, B. (2013): Extrémizmus a spoločnosť.

⁴ ŠIKULA, B. (2012): Členenie extrémizmu v podmienkach Slovenskej republiky.

za extrémistické alebo nie, právo má naopak posudzovať, ktoré jednanie je dovolené a ktoré zakázané. Účelom práva je pôsobiť svojimi všeobecne záväznými pravidlami na ochranu spoločnosti, a tým plniť funkciu ako stabilizačný a proti extrémistický prvok.⁵

Situáciu ohľadne výkladu pojmu v rámci práva navyše sťažuje skutočnosť, že pojem extrémizmus nie je v trestnom práve zakotvený. V súčasnosti trestné právo nedisponuje samostatným právnym predpisom, zaoberajúcim sa problematikou extrémizmu. Zákonná úprava tohto špecifického druhu protiprávneho konania je zahrnutá iba v jednotlivých ustanoveniach Trestného zákona a niektorých nižších právnych normách.⁶ Trestné právo reaguje na extrémizmus až keď dosiahne určitého stupňa respektíve formy. Možno konštatovať, že zo strany trestného práva dochádza k sankcii až v momente keď prerastie v násilie, hlásanie nenávisti, diskriminácie či hanobenia určitej skupiny obyvateľov. Definíciu pojmu by sme nenašli ani v právnych poriadkoch okolitých štátov. Dôvodom prečo nie je extrémizmus zakomponovaný v právnych, respektíve v trestných poriadkoch väčšiny štátov je predovšetkým ten, že ide o pojem vágny a nejasný.

Z pohľadu sociológov extrémizmus predstavuje súhrn určitých sociálne patologických javov, ktoré sú vytvárané viac či menej organizovanými skupinami osôb, ktorých hlavným poznávacím znakom je predovšetkým odmietanie základných hodnôt a noriem spoločnosti.⁷

Podľa niektorých autorov je extrémizmus produktom demokratickej spoločnosti, nakoľko demokracia nedisponuje dostatkoch ochranných mechanizmov ktorými by sa bola schopná brániť voči škodlivým javom. Dôvodom absencie takýchto mechanizmov je skutočnosť, že ak by nimi skutočne disponovala, už by nebola demokraciou ale diktatúrou.⁸ Preto sa každá demokratická spoločnosť stretáva s extrémizmom. Slovenská republika ako demokratický právny štát odmieta všetky formy a prejavy extrémizmu. Považuje ho za negatívny jav ktorý je v protiklade proti základným hodnotám zakotveným v Ústave Slovenskej republiky.

Z pohľadu Ministerstva vnútra predstavuje extrémizmus negatívny, rozmáhajúci sa, dynamický a multidimenzionálny celospoločenský fenomén, znamenajúci hrozbu pre spoločnosť, pre demokratické hodnoty a ústavné princípy.

„Ohrozuje primárnu hodnotu ľudských práv a základných slobôd, má proti -systémový postoj a

pôsobí deštruktívne na existujúci demokratický systém a jeho usporiadanie, na základy právneho pluralitného štátu, na riadny výkon štátnej moci, pričom môže ohrozovať aj územnú celistvosť jednotlivých štátov či nedotknuteľnosť ich štátnych hraníc. Je to predovšetkým druh politickej motivovanej aktivity, ktorý odmieta princípy parlamentnej demokracie a pluralizmu, ktorej ideológia a aktivity sú založené na intolerancii, xenofóbii, antisemitizme a ultranacionalizme. Extrémizmus je prítomný vo všetkých demokratických štátoch a snahy o jeho elimináciu sa často významne líšia.“⁹

Slovenská republika sa ako členský štát Európskej únie, zaviazala vynaložiť snahu o realizáciu aktivít smerujúcich proti radikalizácii a extrémizmu spoločnosti. Na pojem extrémizmus poskytujú svoj pohľad aj medzinárodné organizácie, ktorých je Slovenská republika členom. Príkladom sú napr. Organizácia pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe – OBSE (Organization for Security and Co-operation in Europe – OSCE) alebo záverečné odporúčania Výboru OSN pre odstránenie rasovej diskriminácie. Tie označujú extrémizmus novým pojmom a to ako trestné činy z nenávisti (z ang. hate crimes).¹⁰

Stručne možno tento pojem definovať ako označenie protiprávnych činov proti osobám prípadne proti ich majetku alebo organizáciám, z dôvodu ich príslušnosti k určitej skupine alebo názorom. Ide najmä o príslušnosť k rase, národu, národnosti, etnickej skupiny, pôvodu rodu, z dôvodov sexuálnej orientácie, náboženského vyznania ale aj telesného postihnutia prípadne veku. Koncept hate crimes pochádza z USA a postupne sa rozšíril do právnych úprav jednotlivých štátov. Zákonodarcovia zareagovali na nutnosť konceptu hate crimes, a implementovali ho Trestného zákona. V roku 2013 v rámci novely Trestného zákona došlo k doplneniu úpravy osobitného motívu v § 140 písm. f), podľa ktorého je trestný čin spáchaný s osobitným motívom ak bol spáchaný z národnostnej, etnickej alebo rasovej nenávisti, nenávisti z dôvodu farby pleti alebo nenávisti pre sexuálnu orientáciu.¹¹

Z uvedeného teda možno odvodiť že extrémizmus je unikátny spoločenský jav sprevádzajúci spoločnosť od jej počiatku. Je fenoménom predstavujúcim závažné prejavy ktoré odporujú základným právam a slobodám a svojím vplyvom pôsobí proti princípom právneho štátu. Možno ho označiť za konanie a prejavy jednotlivcov či skupín zastávajúcich postoje krajne orientovanej protidemokratickej ideológie. Ide o snahu o obmedzenie a potlačanie základných práv a slobôd určitých skupín obyvateľstva z dôvodu ich príslušnosti k národnosti, rase, etniku, farbe pleti, k náboženstvu, jazyku či sexuálnej orientácii. Taktiež objektom

⁵ ČERNÝ, P. (2005): Politický extrémizmus a právo.

⁶ KOHAN, P. (2012): Definícia extrémizmu v podmienkach trestného práva Slovenskej republiky.

⁷ MLYNARČÍKOVÁ, V. (2008): Nemaj trému z extrémizmu - informáciami proti extrémizmu.

⁸ VEGRICHTOVÁ, B. (2013): Extrémizmus a spoločnosť.

⁹ Konceptcia boja proti extrémizmu na roky 2011-2014.

¹⁰ Návrh koncepcie boja proti extrémizmu na roky 2015-2019.

¹¹ Zákon č. 300/2005 Z.z., Trestný zákon § 140 písm. f).

útokov extrémistov môžu byť osoby s odlišnými politickými názormi.¹²

Na vymedzenie extrémizmu existujú v rámci spoločnosti veľmi rozporuplné názory. Ide o multidisciplinárnu problematiku, nakoľko extrémizmus nie je pevne stanoveným pojmom a jeho definícia nie je jednoznačná čo spôsobuje značný chaos v rámci jeho výkladu. Z doposiaľ uvedeného možno vyvodiť, že nie je možné vytvoriť jednu komplexnú ustálenú definíciu tohto pojmu nakoľko zasahuje do mnohých oblastí spoločenských vied, pričom každá z nich ponúka vlastnú modifikáciu daného pojmu.

Nakoľko je vysoko individuálnym pojmom, tak by podľa teoretikov mala jeho prípadná definícia, na jednej strane stanoviť hranice, ktoré ešte spoločnosť akceptuje a na druhej strane tie, ktoré sú spoločnosťou neakceptovateľne a zakladajú tak trestnú zodpovednosť. Predovšetkým by nemala byť morálnou poučkou. Takto vymedzený pojem by bol prínosom pre činnosť orgánov činných v trestnom konaní ako aj bezpečnostných zložiek v rámci objasňovania trestnej činnosti spojenej s extrémizmom.¹³ Vzhľadom na fakt že ide o dynamicky, neustále sa vyvíjajúci fenomén, možno očakávať že rozsah jeho výkladu sa bude naďalej rozširovať podľa aktuálnych poznatkov, novonabudnutých informácií a trendov v danej oblasti skúmania.

2. História a pôvod extrémizmu

Podľa niektorých teoretikov, je extrémizmus historicko-antropologickým ukazovateľom.¹⁴ Ide o jav, ktorý sprevádza demokratickú spoločnosť počas celej jej existencie. Súčasná podoba extrémizmu v Slovenskej republike vychádza a je poznačená predovšetkým totalitnými ideológiami prevládajúcimi v Európe počas 20. storočia. Jedná sa predovšetkým o fašizmus, nacizmus a komunizmus, ktoré tvorili základ pre vznik a formovanie subjektov extrémizmu.¹⁵ Jeho vývoj je značne podobný vývoju v okolitých štátoch. V rámci skúmania histórie extrémizmu, si je možné všimnúť pozoruhodný jav všetkých foriem spoločenského extrémizmu ktorý tvorí ich spoločný znak. A to skutočnosť, že všetky alebo takmer všetky extrémistické skupiny sú zamerané proti liberálnej a demokraticko-kapitalistickej spoločnosti. Avšak každý subjekt extrémizmu sa pritom zameriava na inú oblasť proti ktorej vystupuje.

¹² VEGRICHTOVÁ, B. (2013): Extrémizmus a spoločnosť.

¹³ Koncepcia boja proti extrémizmu na roky 2011-2014.

¹⁴ LEBEDA, D. (2013): Úvod do problematiky extrémizmu: príručka pro pedagogy.

¹⁵ CHARVÁT, J. (2007): Současný politický extremismus a radikalismus.

3. Formy extrémizmu

Extrémizmus je pretrvávajúci a neodstrániteľný jav, ktorý sa objavuje v každej demokratickej spoločnosti, a inak tomu nie je ani na území Slovenskej republiky. Demokracia nedisponuje takými aparátmi a mechanizmami ktorými by bolo možné razantne zabrániť extrémizmu. Keby tomu tak bolo, sama by netvorila demokraciu ale diktatúru.¹⁶ Komplikovanosť a nejasnosť pojmu extrémizmus sa prejavuje aj v jeho všeobecne platnej klasifikácii, ktorá rozdeľuje extrémizmus na politický, národnostný náboženský a ekologický.¹⁷

Myšlienkovú podstatu politického extrémizmu tvoria rôzne ideológie, ktoré sú charakteristické pre spochybňovanie demokratických základov spoločnosti a porušovaním základných ľudských práv a slobôd. Práve ideológie ako fašizmus, nacizmus alebo komunizmus, tvoria základ, z ktorého politickí extrémisti vychádzajú.¹⁸

Politický extrémizmus je typický tým, že svojim odchýlením od všeobecne platných právnych noriem, predstavuje formu určitého politického programu s výraznými prvkami názorovej neznášanlivosti a odmietaním kompromisných riešení. V odbornej literatúre je politický extrémizmus najčastejšie rozdelený na tzv. pravicový a ľavicový, aj keď je často veľmi ťažké kategoricky určiť kam jednotlivé extrémistické subjekty zaradiť.¹⁹ Dané rozdelenie má svoj historický pôvod v časoch francúzskej revolúcie, a aj keď je často kritizovaným, vychádza z neho väčšina prameňov.

Slovenský právny poriadok nedefinuje pojem extrémizmus explicitným vymedzením pojmu. Z toho dôvodu Ministerstvo vnútra pre potreby odhaľovania, objasňovania, prevencie a dokumentácie extrémistickej trestnej činnosti vymedzuje tri základné formy extrémizmu a to:

- 1.) Pravicovo orientovaný extrémizmus - prejavujúci predovšetkým myšlienky a názory vychádzajúce z ideí rasizmu, násillia, nacionalizmu, antisemitizmu. Zdrojom sú najmä ideológie fašizmu a nacizmu.
- 2.) Ľavicovo orientovaný extrémizmus - vychádzajúci prevažne z radikálnych antikapitalistických a antikorporátnych teórií. Oplynený je najmä ideami marxizmu-leninizmu, stalinizmu, trockizmu či anarchizmu.
- 3.) Nábožensky orientovaný extrémizmus – reprezentovaný náboženskými skupinami, ktoré môžu potencionálne svojou činnosťou ohrozovať život,

¹⁶ KAČMÁR, J. (2012): Členenie extrémizmu v podmienkach Slovenskej republiky.

¹⁷ VEGRICHTOVÁ, B. (2013): Extrémizmus a spoločnosť.

¹⁸ ČERNÝ, P. (2005): Politický extrémizmus a právo.

¹⁹ GUJDOVÁ, D. (2012): Extrémizmus verzus nedostatok humánosti v spoločnosti.

zdravie, alebo majetok, alebo inak porušovať všeobecne záväzné právne predpisy.

Pravicový aj ľavicový extrémizmus majú niekoľko spoločných znakov, akými sú napríklad zastávanie nedemokratických postojov, alebo obmedzovanie základných práv a slobôd. V mnohých prípadoch môže byť veľmi ťažké správne začleniť daný extrémistický subjekt podľa schémy pravice a ľavice. Každá z nich však vykazuje určité pre seba charakteristické znaky.

Pravicový extrémizmus je predovšetkým charakteristický odmietaním rovnosti všetkých ľudí, pohrdaním ľudských a prirodzených práv a popieraním demokratického ústavného štátu. Zameriava sa na odstránenie liberálnych a demokratických zoskupení. Prezentuje sa jednostranným a nadreným hodnotením určitej skupiny, národa, etnika alebo rasy, pričom ostatné skupiny ktoré sa odlišujú považuje za nepriateľské.

Pre pravicový extrémizmus je typické použitie násilia, ktoré sa dostáva do popredia a s ním aj úzko súvisiaci militarizmus. Často sa v rámci pravicového extrémizmu možno stretnúť so zdôrazňovaním úlohy štátu v živote jedincov. Ide o tzv. etatizmus, v rámci ktorého dochádza k popieraniu práv a slobôd individualít a jednotlivcov. Za samozrejme považuje vystupovanie a boj proti krajnej ľavici a jej činnostiam.

Väčšina autorov popisuje 5 základných prvkov charakteristických pre pravicový extrémizmus. Tvoria ich: nacionalizmus, rasizmus, xenofóbia, antidemokracia a silný štát.²⁰ Cieľom príslušníkov extrémistickej pravice je uplatnenie totalitného politického režimu, akými boli napr. fašizmus alebo nacizmus, pod ktorým dôjde k zavedeniu základnej nerovnosti ľudí, podmienenej pôvodom, národnou, etnickou alebo rasovou príslušnosťou.

Hlavným podkladom pre pravicový extrémizmus je rasizmus, ktorý sa prejavuje ako určité presvedčenie o biologickej nadradenosti a prevahe bielej rasy. Podľa rasistických teórií je biela rasa nadradená nad všetkými rasami. Ide o negatívny jav ohrozujúci spoločnosť a základné princípy občianskeho súžitia. Medzi najtypickejšie formy pravicového extrémizmu zaraďujeme rasizmus, antisemitizmus, nacionalizmus, fašizmus, nacizmus, neofašizmus a neonacizmus.²¹

Ľavicový extrémizmus je spoločnosťou hodnotený menej prísne a je ňou prijímaný v oveľa väčšej miere ako je tomu pri pravicovom extrémizme. Skupiny priaznivcov ľavicového extrémizmu zastávajú často myšlienky, ktoré sú všeobecne brané za prijateľné, alebo dokonca výslovne kladné, preto je niekedy obzvlášť zložité rozlíšiť medzi krajinou ľavicou a zvyškom spoločnosti.

²⁰ ČERNÝ, P. (2005): Politický extrémizmus a právo.

²¹ CHMELÍK, J. (2000): Symbolika extrémistických hnutí.

Pre ľavicový extrémizmus je typické jeho delenie na dva hlavné prúdy, a to na komunistický a anarcho-autonómny. Ľavicové doktríny a programové vyhlásenia sa na prvý pohľad síce zhodujú s demokratickým a ústavnými princípmi, avšak z týchto základných princípov vyvodzujú dôsledky a riešenia, ktoré možno považovať za extrémistické. Usilujú najmä o presadenie fundamentálnej ľudskej rovnosti a snažia sa o jej aplikáciu do všetkých oblastí života. Typickou je napr. oblasť súkromného a štátneho vlastníctva.²²

Pre ľavicový extrémizmus, je rovnako ako pri pravicovom extrémizme príznačné napojenie na ideológiu a to predovšetkým na marxizmus-leninizmus, stalinizmus, anarchizmus, trockizmus, maoizmus a ďalšie.²³

Častým javom v rámci krajnej ľavice je aj vystupovanie proti demokratickému štátu a poukazovanie na jeho chyby. Presadzujú nastolenie novej formy štátneho zriadenia, v ktorom dominantnú úlohu má zohrávať „rozhodovanie ľudu“. Pri anarchizme je navyše akákoľvek forma štátnosti považovaná za represívnu.

Zhodným znakom ľavicového aj pravicového extrémizmu je súhlas s násilím ako revolučným nástrojom na presadenie vlastných cieľov a vízií. Výrazným znakom je najmä antifašizmus, resp. antinacizmus. Za fašistov často označujú všetkých politických nepriateľov ľavice.²⁴

Hlavným cieľom ľavicového extrémizmu je absolútne oslobodenie človeka od všetkých útlakov zo strany štátu a spoločnosti. Snažia sa o vytvorenie spoločnosti, v ktorej by vládla absolútna rovnosť. Realizácia takej myšlienky však predpokladá existenciu všetkých štátov, praktickú likvidáciu hierarchického usporiadania spoločnosti a odstránenie nerovnosti vrátane všetkých ekonomických rozdielov.²⁵

Okrem skupín spadajúcich do kategórie politického extrémizmu a delenia podľa pravo-ľavej schémy, existuje aj niekoľko zoskupení tzv. sekundárneho extrémizmu. Tvoria ich skupiny, ktoré nesledujú primárne politické ciele, ale orientujú sa na presadzovanie vlastných ideí a pravdy. Do tejto kategórie foriem extrémizmu zapadá aj náboženský extrémizmus. Ide o formu extrémizmu, ktorá nie je vymedzená politicky, ale prevažne nábožensky. Je reprezentovaný najmä rôznymi druhmi náboženských siekt a hnutí, alebo pseudonáboženských organizácií.²⁶

Všeobecná definícia opisuje náboženský extrémizmus ako určité konanie členov skupín, predovšetkým siekt alebo náboženských hnutí, ovplyvnených náboženskou

²² VEGRICHTOVÁ, B. (2013): Extrémizmus a spoločnosť.

²³ Pozri predchádzajúce kapitoly.

²⁴ ČERNÝ, P. (2005): Politický extrémizmus a právo.

²⁵ CHMELÍK, J. (2000): Symbolika extrémistických hnutí.

²⁶ VEGRICHTOVÁ, B. (2013): Extrémizmus a spoločnosť.

orientáciou, ktoré sa prejavuje najmä vo forme psychickej manipulácie s ľuďmi, psychickým násilím, prípadne inou formou násilia alebo konania, ktorým dochádza k porušovaniu právneho poriadku alebo je spoločensky nežiaducim.²⁷

Náboženský extrémizmus je z hľadiska formy extrémizmu charakteristický dvomi podtypmi. Prvý z nich vychádza z radikalizácie a extremizácie tradičných veľkých náboženstiev ako islam, kresťanstvo, radikálny hinduizmus atď. Druhý typ je extrémistický už vo svojom jadre, predstavujú ho rôzne sekty a hnutia, ktoré už v rámci svojich učení hlásajú myšlienky ktoré sú nedemokratické a nehumánne.

S extrémizmom je úzko spojený aj tzv. náboženský fundamentalizmus. Ide o myšlienkový smer vychádzajúci z presvedčenia o existencii učenia o neomylnéj a úplnej pravde o ľudstve a jeho cesty k spásu.²⁸ Náboženski fundamentalisti seba samých považujú za dôležitých spasiteľov a ochrancov spoločnosti. Interpretáciu radikálnych náboženských ideí vnášajú do spoločnosti nedemokratické prvky. Najväčší rozmach náboženského fundamentalizmu možno badať v rámci islamu. Islamské fundamentalistické skupiny obhajujú svoje násilné činy, odvolávaním sa na texty Koránu a tradíciu proroka Mohameda.²⁹

Pojem náboženská sekta slovenský právny poriadok nikde nedefinuje. Ide o relatívne uzavreté spoločenstvo osôb rovnakého náboženského vyznania, vyznačujúca sa systémovým usporiadaním a vysokými nárokmi kladených na svojich členov. Mnohé z nich vedome zneužívajú náboženstvo na netransparentnú a nečestnú činnosť s cieľom podmanenia si osoby a jej následnej manipulácie s jej vôľou a vedomím. Pre tresnú činnosť a prejavy siekt a kultov je charakteristická veľká latencia ich prejavov.³⁰ Dôvodom je predovšetkým vehementná oddanosť ich členov svojej viere, čím sťažujú možnosť vyšetrovania trestnej činnosti náboženského extrémizmu.

Pomerne novou formou extrémizmu je ekologický extrémizmus resp. environmentalizmus. Ide o pomerne nový fenomén, ktorý však rozširuje svoje pôsobisko a členskú základňu. Ide o vyhrotené konanie jednotlivcov, alebo ekologicky orientovaných skupín, ktoré sa prejavuje predovšetkým poškodzovaním majetku a bránení v určitej legálnej činnosti, ktorá podľa ich subjektívneho hodnotenia škodí životnému prostrediu, ktoré pre nich predstavuje rozhodujúcu hodnotu.³¹

Aj napriek existencii pravicovo orientovaných ekologických skupín, väčšina ekologických extrémistov zastáva apolitické postavenie, alebo je spojená s ľavicovým extrémizmom. V rámci týchto skupín často prevláda názor, že kapitalizmus je nástrojom poškodzovania prírody.

Cieľom ekologických teroristov je zriadenie určitej primitívnej spoločnosti, ktorá by nebola záťažou pre životné prostredie. Často vo svojich názoroch pomenovávajú ľudstvo ako škodlivý element, predstavujúci určitú chorobu planéty. Ich snahou o obmedzenie základných ľudských slobôd a totalitnými názormi na presadenie zriadenia spoločnosti podriadenej prírode sa približujú názorom krajnej ľavice.³²

S pojmom ekologický extrémizmus je často zamieňaný pojem ekoterorizmus. Je však nutné konštatovať, že v rámci ekoterorizmu ide najmä o prostriedok k presadzovaniu záujmov, pričom ekologický extrémizmus je chápaný ako smer podporujúci demokratické zásady.³³

Významným prvkom extrémizmu, ktorý tvorí jednu z jeho základných metód a prostriedkov je terorizmus. V súčasnej dobe je mnoho definícií zaoberajúcich sa terorizmom či v užšej alebo širšej miere. Význam terorizmu spočíva v systematickom využívaní rôznych foriem ozbrojeného násilia, alebo priamej hrozby jeho použitia, ako hlavného nástroja na realizáciu určitých politických cieľov štátu, alebo rôznych nešťatných organizácii, hnutí a skupín.³⁴ Možno ho definovať aj ako určitý druh politiky ktorej obsahom je teror, využívaný na dosahovanie strategických cieľov hnutí a skupín.

Terorizmus možno označiť aj ako určitú formu psychologického boja. Z pohľadu definície extrémizmu, možno charakterizovať terorizmus ako obzvlášť závažné štádium prejavu extrémistov. Extrémizmus je svojím zameraním orientovaný na ideologické a programové ciele, pričom terorizmus ako jeho metóda slúži na dosahovanie takýchto cieľov. V teórii najčastejšie opakujúcim sa znakmi sú násilie, strach, obeť a účelové ovplyvňovanie verejnosti alebo iných menších skupín obyvateľstva.³⁵

Definíciu terorizmu poskytuje aj Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky. To definuje terorizmus ako zhuk násilných taktík, ktoré sú teroristickými trestnými činmi, ak sú zamerané proti legitímnemu ústavnému poriadku, pričom v rámci definície poukazuje na to že nejde o ideológiu.³⁶

²⁷ Tamtiež.

²⁸ Náboženský fundamentalizmus Tamtiež [cit. 2015-11-22], dostupné na <http://slovník.ku.sk/encyclopedia/nabozensky-fundamentalizmus/>

²⁹ DĚD, M. (2011): Náboženský fundamentalizmus.

³⁰ Koncepcia boja proti extrémizmu.

³¹ ČERNÝ, P. (2005): Politický extrémizmus a právo.

³² ČERNÝ, P. (2005): Politický extrémizmus a právo.

³³ VEGRICHOVÁ, B. (2013): Extrémizmus a spoločnosť.

³⁴ KLAVEC, J. (2004): Terorizmus ako politický fenomén.

³⁵ KLAVEC, J. (2004): Terorizmus ako politický fenomén.

³⁶ Trestnoprávne aspekty terorizmu v SR, [cit. 2015-11-23], dostupné na: http://www.minv.sk/?trestne_ciny

Slovenská republika sa ako členská krajina Európskej únie dohodla na spoločnej definícii teroristických trestných činov. Tie sú uvedené v rámcových rozhodnutiach Rady, v ktorých sú definované ktoré trestné činy by mali byť kriminalizované podľa vnútroštátneho práva členských krajín ako teroristické trestné činy: „*Patrí medzi nich násilná trestná činnosť, únosy, branie rukojemníkov, zničenie infraštruktúry, výroba a používanie zbraní, výbušnín alebo CRBN látok alebo hrozba spáchať niektorý z týchto činov.*“³⁷ Tieto trestné činy sú zamerané najmä proti politickému a ústavnému systému, alebo hospodárskemu a sociálnemu zloženiu štátu príp. medzinárodnej organizácie.

Trestný zákon na rozdiel od extrémizmu definuje terorizmus resp. teror v rámci svojej terminológie. Trestný čin teroru trestný zákon vykladá v § 313 resp. § 314. Teror môže byť prejavovaný jednotlivou trestnou činnosťou, ktorú trestný zákon bežne postihuje (napr. trestný č. vraždy). Má však snahu poškodiť ústavné zriadenie Slovenskej republiky. Skutková podstata trestného činu teroru je teda naplnená, ak dôjde k ohrozeniu primárne chráneného objektu, ktorým je ústavné zriadenie. Za sekundárne chránený objekt považuje skutková podstata trestného činu teroru život človeka.³⁸ Z dôvodu vysokej nebezpečnosti terorizmu je trestný čin teroru kvalifikovaný ako obzvlášť závažný zločin.

Trestný čin terorizmu a niektoré formy účasti na terorizme, zákonodarca taktiež obsiahol v Trestnom zákone, konkrétne v § 419. Dôvodom bola potreba zintenzívnenia boja proti terorizmu, pričom za využitie najprísnejších trestov sa považuje za nevyhnutné. Vychádza predovšetkým z rámcových rozhodnutí Rady o boji proti terorizmu.³⁹

Terorizmus možno rozdeliť do 3 základných skupín, ktoré možno ďalej vnútorne deliť. Tvoria ho politický terorizmus, kriminálny terorizmus a deviantný terorizmus.⁴⁰ Teroristická činnosť sa orientuje na potrestanie určitej skupiny ľudí a to prostredníctvom revolučnej snahy o zmenu systému. Najčastejšie využívanými prostriedkami terorizmu sú únosy a branie rukojemníkov, systematické vraždy, sabotáže, atentáty atď. Cieľom nie je ani tak násilie teroristických skupín, ale určitá možnosť vyslať posolstvo, resp. správu, vládnucim garnitúram a tak dostatočne zaujať ich pozornosť.⁴¹

Priama úmera medzi extrémizmom a používaním teroristického násillia neexistuje. Aj keď niektorí teoretici extrémizmus a terorizmus zlučujú, tvoria samostatné pojmy. Politický extrémista útočiaci proti demokratickým zásadám môže byť označovaný za

extrémistu, avšak extrémista nemusí spravidla teroristom.⁴²

Slovenská republika v súčasnosti netvorí primárny objekt terorizmu. Avšak vzhľadom na aktuálne problémy migračnej krízy vykonávajú štátne orgány zvýšenú aktivitu v oblasti ochrany pred terorizmom. Nelegálna migrácia predstavuje v súčasnosti rizikový faktor, nakoľko medzi migrujúcimi sa môžu nachádzať aj členovia fundamentalistických islamských teroristických skupín.

4. Záver

Nepresnosť, nejednotnosť a vágnosť pojmu extrémizmu sťažuje jeho bližšiu identifikáciu a často má za následok že do spoločnosti preniknú extrémistické prvky, ktoré vzhľadom na absenciu jasnej definície nebolo možné správne a včas určiť. Orgány spolupracujúce na boji proti extrémizmu často nevedia čo možno považovať za extrémizmus a čo nie. Jednotná a presná definícia extrémizmu prijatá na medzinárodnej úrovni by mohla výrazne posilniť efektivitu boja proti tomuto fenoménu. Je však možné konštatovať že v blízkej dobe takúto definíciu, ktorá by nebola len politickou alebo sociologickou poučkou nemožno očakávať. Hlavným dôvodom je predovšetkým rozdielny náhľad na danú problematiku, vychádzajúci najmä z historických, politických, kultúrnych a náboženských dôvodov z ktorých dané štáty pri ponímaní extrémizmu vychádzajú.

Charakteristickým prvkom extrémizmu je jeho podklad, ktorý najčastejšie tvoria totalitné ideológie alebo vlastný extrémistický výklad náboženského učenia. Extrémisti tak vychádzajú z ideológie ktoré mali v minulosti za následok milióny ľudských obetí, pokúšajú sa o ich implementáciu do súčasnej spoločnosti a šírenie tohto patologického javu.

Boj proti extrémizmu v Slovenskej republike prešiel od roku 1989 vývojom ktorý sa v súčasnosti odráža v smerovaní boja proti extrémizmu. Primárnym prostriedkom legislatívnej ochrany pred extrémizmom je Trestný zákon. Aj napriek absencii vymedzenia pojmu extrémizmu, obsahuje právnu úpravu jednotlivých trestných činov extrémizmu.

Účinnú prevenciu zabezpečujú okrem legislatívnych nástrojov aj inštitucionálne prostriedky a aparáty, čím sa vzájomne dopĺňajú a vytvárajú systém prostriedkov zameraných proti extrémizmu. Či už ide o vnútroštátne subjekty akými sú Policajný zbor, Vojenská polícia, Generálna prokuratúra ale aj subjekty na medzinárodnej úrovni medzi ktorými dochádza k aktívnej výmene odborných poznatkov pre účinnejšie pôsobenie v oblasti prevencie.

K jednotnému a efektívnemu smerovaniu eliminácie extrémizmu taktiež prispieva pravidelné vydávanie koncepcií boja proti extrémizmu, ktoré vychádzajú z

³⁷ Tamtiež.

³⁸ IVOR, J. (2010): Trestné právo hmotné.

³⁹ IVOR, J. (2010): Trestné právo hmotné.

⁴⁰ KLAVEC, J. (2004): Terorizmus ako politický fenomén.

⁴¹ ČERNÝ, P. (2005): Politický extrémizmus a právo.

⁴² ČERNÝ, P. (2005): Politický extrémizmus a právo.

aktuálnych odborných poznatkov a potrieb. Zabezpečujú tak jednotné a systematické smerovanie inštitúcií čím dochádza k potlačovaniu extrémistickej kriminality, jej prevencii, a to organizovaním osvetových činností alebo zabezpečovaním vzdelávania odborníkov v danej oblasti. Možno poukázať na vzájomnú prepojenosť a závislosť legislatívnych a inštitucionálnych prostriedkov boja proti extrémizmu. Iba správnu legislatívnu úpravou môžu orgány a inštitúcie zamedzovať extrémistom v ich pôsobení, a naopak bez účinných inštitúcií nemožno právnu úpravu trestných činov s obsahom extrémizmu aplikovať.

Možno predpokladať že v súčasnej politicko-sociologickej situácii bude ochrana pred extrémizmom nadobúdať oveľa väčší význam. Dôvodom je najmä rapídny nárast migračných problémov v Európe a celková nestabilita politiky Európskej únie. A nakoľko extrémizmus odráža stav v spoločnosti, štáty tak bezpochyby budú extrémizmu čeliť v oveľa miere a tak bude tak potrebné boj proti extrémizmu zintenzívniť.

5. Zoznam použitej literatúry

BALÁŽ, P. (2001): Trestné právo hmotné, Všeobecná a osobitná časť. Bratislava: Iura Edition. 428 s., ISBN: 80-88715-75-X.

ČERNÝ, P. (2005): Politický extrémizmus a právo. Praha: Nakladatelství Eurolex Bohemia, 207 s., ISBN: 80-86861-86-4.

ČERNÝ, P. (2008): Právni ochrana před extremismem. Praha: Nakladatelství C.H. Beck, 270 s., ISBN: 978-80-7400-053-9.

DĚD, M. (2011): Náboženský fundamentalizmus. Praha: Professional Publishing, 96 s., ISBN: 978-80-7431-067-6.

DIANIŠKA, G. (2011): Kriminológia. Plzeň: Aleš Čeněk, 151 s., ISBN: 978-80-7380-344-5.

GUJDOVÁ, D. (2012): Extrémizmus verzus nedostatok humánosti v spoločnosti. In: Zborník zo 7. študentskej vedeckej konferencie, Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 1001 s. ISBN: 978-80-555-0516-9.

HOLCR, K. a kol. (2009): Kriminologie. Praha: Nakladatelství Leges, 190 s., ISBN: 978-80-87212-27-1.

CHARVÁT, J. (2007): Současný politický extremismus a radikalismus. Praha: Portal, 183 s., ISBN: 978-80-7367-098-6,

CHMELÍK, J. (2000): Symbolika extrémistických hnutí. Praha: Armex, 109 s., ISBN: 80-86244-14-8.

IVOR, J. (2010): Trestné právo hmotné, Všeobecná časť 1. Bratislava: Iura Edition, 532 s., ISBN: 978-80-8078-308-2.

IVOR, J. (2010): Trestné právo hmotné, Všeobecná časť 2. Bratislava: Iura Edition, 625 s., ISBN: 978-80-8078-308-2.

IVOR, J., ZÁHORA, J. (2013): Repetitórium rekodifikovaného trestného práva. Bratislava: Iura Edition, 195 s., ISBN: 978-80-8078-618-2.

KAČMÁR, J. (2012): Členenie extrémizmu v podmienkach Slovenskej republiky. In: Extrémizmus – hrozba pre demokratickú spoločnosť, Zborník príspevkov z medzinárodnej virtuálnej konferencie, Bratislava: Akadémia policajného zboru v Bratislave, 238 s., ISBN: 978-80-8054-552-9.

KLAVEC, J. (2004): Terorizmus ako politický fenomén, Bratislava: Univerzita Komenského Bratislava, 108 s., ISBN: 80-223-2294-2.

KOHAN, P. (2012): Definícia extrémizmu v podmienkach trestného práva Slovenskej republiky. In: Extrémizmus – hrozba pre demokratickú spoločnosť, Zborník príspevkov z medzinárodnej virtuálnej konferencie, Bratislava: Akadémia policajného zboru v Bratislave, 238 s., ISBN: 978-80-8054-552-9.

LEBEDA, D. (2013): Úvod do problematiky extrémizmu: príručka pro pedagogy. Praha: Wolters Kluwer, 100 s., ISBN: 978-80-7478-394-4.

MADLIAK, J. (2010): Trestné právo hmotné II, Osobitná časť. Košice: UPJŠ Košice, 290 s., ISBN: ISBN 978-80-7097-788-0.

MADLIAK, J. a kol. (2015): Trestné právo hmotné I, Všeobecná časť. Banská Bystrica: PrF UMB, 458 s., ISBN: 978-80-557-0800-3.

MAŠLANYOVÁ, D. a kol. (2011): Trestné právo hmotné. Všeobecná a osobitná časť. Plzeň: Aleš Čeněk, 496 s., ISBN: 978-80-7380-338-4.

MLYNARČÍKOVÁ, V. (2008): Nemaj trému z extrém- informáciami proti extrémizmu. Bratislava: Nadácia otvorenej spoločnosti – Open Society Foundation, 142 s., ISBN: 978-80-970143-1-5.

MUSIL, J., NOVOTNÝ, O. a kol. (2004): Kriminologie. 2. Vydání, Praha: Aspi Publishing, 536 s., ISBN: 978-80-7478-614-3.

SCHEINOST, M. (2010): Kriminalita očima kriminologů. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 238 s., ISBN 978-80-7338-096-0.

ŠIKULA, B. (2012): Členenie extrémizmu v podmienkach Slovenskej republiky. In: Extrémizmus – hrozba pre demokratickú spoločnosť, Zborník príspevkov z medzinárodnej virtuálnej konferencie, Bratislava: Akadémia policajného zboru v Bratislave, 238 s., ISBN: 978-80-8054-552-9.

VEGRICHTOVÁ, B. (2013): Extrémizmus a spoločnosť. Plzeň: Aleš Čeněk, 320 s., ISBN: 978-80-7380-427-5.

The position of a cooperating person in criminal proceedings

Postavenie spolupracujúcej osoby v trestnom konaní

Štefan Neszméry

Faculty of Education, Comenius University in Bratislava

Abstract

The concept of a cooperating person in criminal proceedings is unknown in Slovakia but also in many other countries. In foreign legislation, we can also register it as a crown witness. He is also pejoratively referred to as a penitent, ie a person who, through his cooperation with law enforcement authorities, tries to ensure the most advantageous position for himself, low punishment, cessation of criminal prosecution. 1989, its further development and use to the present day.

Key words

Criminal group, cooperating person, penitent, criminal law, criminal procedure

1. Úvod

Osoba ktorá sa podujme na spoluprácu s OČTK je často slangovo nazývaná aj ako „kajúcnik“. Aj keď takéto označenie sa v našom trestnom práve oficiálne nepoužíva je všeobecne známe aj laickej verejnosti o koho ide. V odbornej literatúre je skôr označovaná ako spolupracujúca osoba (spolpracujúci svedok, spolupracujúci obvinený). Postavenie prokurátora v trestnom konaní umožňuje „vyjednávať“ s páchatelom (páchatelmi) nejakého trestného činu za účelom objasniť a usvedčiť páchatel'a trestného činu. V prípade ochoty spolupracujúcej osoby poskytnúť dôležité informácie (dôkazy) potrebné k objasneniu závažnej trestnej činnosti na základe ktorých dôjde k usvedčeniu páchatel'a môže prokurátor s takouto osobou uzavrieť neformálnu dohodu s prísľubom poskytnutia „benefitov“ pri určovaní trestu.

Pri využívaní tohto inštitútu je dôležité, aby sa pri rozhodovaní o priznaní týchto benefitov zvažovala závažnosť trestného činu, ktorý spolupracujúca osoba pomáha objasňovať – tá musí byť väčšia než závažnosť trestného činu, ktorý sám spáchala.

Použitie výpovedí, ktoré urobia svedkovia výmenou za svoju beztrestnosť, príp. za iné výhody, môže kompromitovať spravodlivosť konania proti obvinenému a tiež vyvolať chúlостivé otázky v tom zmysle, že takéto výpovede už svojou povahou môžu byť predmetom manipulácie a môžu byť učené len s

cieľom získať na výmenu ponúkané výhody alebo kvôli osobnej pomste.¹

Kajúcnik, ako páchatel' trestnej činnosti, usvedčuje iné osoby svojou výpoveďou a za takéto svedectvo získava od štátu (prokuratúry) určité výhody. Kajúcnik a prokuratúra teda uzatvárajú neformálnu zmluvu, v ktorej si dohodnú výhody, ktoré kajúcnikovi budú plynúť, ak bude opakovane vypovedať o určitej trestnej činnosti.²

2. História inštitútu korunného svedka v novodobej histórii Slovenska

Inštitút korunného svedka nie je nášmu právnemu poriadku neznámy pojem. Aj keď v tomto znení sa do našich zákonov takéto označenie spolupracujúceho páchatel'a nedostalo. V 90 rokoch 20. storočia sa u nás rozmohol organizovaný zločin. Vznikali rôzne zločinecké skupiny, ktoré si rozdelili Slovensko na teritória na ktorých sa dopúšťali páchania rôznych foriem trestnej činnosti. Samozrejme, že prebiehal aj konkurenčný boj o ovládnutie územia konkurenčnej skupiny alebo niektorej jej „kšeftov“. Organizovaný zločin je hierarchisticky vybudovaný systém, so svojimi pravidlami a len veľmi ťažko je vniknúť do jeho štruktúr nezastvenej osobe. Polícia a sudy neboli pripravené na boj s novou formou organizovaného zločinu a pokiaľ sa podarilo odhaliť aj niektoré trestné činy, boli zväčša odsúdené iba „malé ryby“ a riadiaci členovia týchto zločineckých skupín aj keď sa o nich vedelo unikali spravodlivosti. Bolo nutné zaviesť nové inštitúty, ktoré by napomohli policií a súdom odhaľovať celú zločineckú skupinu a to zavedením inštitútu korunného svedka. Inštitút korunného svedka je v podstate obchod štátu so zločinom a zločincami – svedok objasní trestnú činnosť výmenou za odmenu od štátu.³

Do roku 2000 sa podobný mechanizmus ako pri navrhovanom inštitúte spolupracujúceho alebo korunného svedka uplatňoval prostredníctvom milosti udelennej prezidentom. Osobe, na ktorej výpovedi bol záujem, prezident udelil milosť, v dôsledku čoho voči nej bolo zastavené trestné stíhanie.

¹ KMEC, J., KOSAŘ, D., BOBEK, M., KRATOCHVÍL, J. (2012): Evropská úmluva o lidských právech.

² ŠAMKO, P. (2020): O utajených dohodách medzi prokurátorom a kajúcnikom v trestnom konaní.

³ KOUDELKA, Z. (2018): Spolpracujúci obvinený.

Právo prezidenta rozhodnúť o nezačatí alebo nepokračovaní v trestnom stíhaní bolo z Ústavy SR a z Trestného poriadku v polovici roka 2001 vypustené a už nebolo možné, aby prezident udelil milosť. Toto svoje právo mohol využiť už len v právoplatne skončených veciach, teda až po odsúdení.⁴ V roku 2003 minister spravodlivosti Daniel Lipšic sa vyjadril pre časopis Trend v tom zmysle, že „Málo bezúhonných ľudí je v kontakte s trestnou činnosťou mafii, prečo je potrebné nájsť vnútorný zdroj informácií. Nieкого, kto výmenou za to, že nebude stíhaný alebo že dostane nižší trest, vypovedá a usvedčí predstaviteľov organizovaného zločinu alebo korupčných schém. Korunným svedkom však nemôže byť každý. Dohody páchatel'ov s orgánmi činnými v trestnom konaní dnes nemôžu existovať z dôvodu, že slovenský trestný proces je ovládaný zásadou legality, čo znamená, že orgány sú povinné stíhať všetky trestné činy.“⁵

V tomto období sa už pracovalo na novelizácii v tom čase platiaceho Trestného poriadku zákona č.141/1961 Zb. Zákonom č. 457/2003 Z. z.,⁶ ktorý mení a dopĺňa zákon 141/1961 Zb. účinnosťou od 1.12.2003 zavádza do právnej úpravy Slovenskej republiky inštitút tzv. spolupracujúceho, resp. korunného svedka, a to predovšetkým vo svojom paragrafovom znení:

• § 162a dočasné odloženie vznesenia obvinenia v znení ods. 1: „Ak by vznesenie obvinenia podstatne sťažilo objasnenie korupcie, trestného činu založenia, zosnovania a podporovania zločineckej skupiny a teroristickej skupiny (§ 185a Trestného zákona) alebo obzvlášť závažného úmyselného trestného činu (§ 41 ods. 2 Trestného zákona) spáchaného organizovanou skupinou, zločineckou skupinou alebo teroristickou skupinou alebo zistenie páchatel'a tohto trestného činu, môže vyšetrovateľ s predchádzajúcim súhlasom prokurátora na nevyhnutnú dobu dočasne odložiť vznesenie obvinenia (§ 163 ods. 1) osobe, ktorá sa významnou mierou podieľa na objasnení niektorého z týchto trestných činov alebo na zistení páchatel'a. Dočasne odložiť vznesenie obvinenia sa nesmie voči organizátorovi alebo návodcovi trestného činu, na ktorého objasnení sa podieľa.“

• § 172 zastavenie trestného stíhania v znení ods.3: Prokurátor môže zastaviť trestné stíhanie osoby, u ktorej bolo dočasne odložené vznesenie obvinenia, alebo proti obvinenému, ktorý sa významnou mierou podieľa na objasnení korupcie, trestného činu založenia, zosnovania a podporovania zločineckej skupiny a teroristickej skupiny (§ 185a Trestného zákona) alebo obzvlášť závažného úmyselného trestného činu (§ 41 ods. 2 Trestného zákona) spáchaného organizovanou skupinou, zločineckou skupinou alebo teroristickou skupinou alebo na zistení

alebo usvedčení páchatel'a tohto trestného činu a záujem spoločnosti na objasnení takého trestného činu prevyšuje záujem na trestnom stíhaní tejto osoby alebo tohto obvineného; zastaviť trestné stíhanie sa nesmie voči organizátorovi alebo návodcovi trestného činu, na objasnení ktorého sa podieľa.

• § 173 prerušenie trestného stíhania v znení ods.2: Vyšetrovateľ s predchádzajúcim súhlasom prokurátora môže prerušiť trestné stíhanie, ak sa obvinený významnou mierou podieľa na objasnení korupcie, trestného činu založenia, zosnovania a podporovania zločineckej skupiny a teroristickej skupiny (§ 185a Trestného zákona) alebo obzvlášť závažného úmyselného trestného činu (§ 41 ods. 2 Trestného zákona) spáchaného organizovanou skupinou, zločineckou skupinou alebo teroristickou skupinou alebo na zistení alebo usvedčení páchatel'a tohto trestného činu; prerušiť trestné stíhanie sa nesmie voči organizátorovi alebo návodcovi trestného činu, na objasnení ktorého sa podieľa.

Potreba takejto právnej úpravy vyplývala z potreby orgánov činných v trestnom konaní pri riešení najzávažnejších trestných činov páchaných organizovanými skupinami. Spolupracujúci páchatel' (korunný svedok) bol jedinou možnosťou ako pri dôkaznej núdzi, ktorá bola častým javom, odhaliť páchatel'ov trestnej činnosti. Trestný zákon a Trestný poriadok z roku 1961 boli platné a účinné vyše štyridsať rokov. Aj keď v priebehu doby boli viackrát zmenené a dopĺňované, ukazovala sa stále naliehavejšia potreba ich zásadného prepracovania. Ani početnými novelami sa nedosiahol stav úplného zosúladenia s princípmi nového ústavného zriadenia Slovenskej republiky, čo je pochopiteľné, pretože jeho samotná podstata je založená na princípoch diametrálne odlišného spoločenského a štátneho zriadenia obdobia, v ktorom bol prijatý.⁷

Zákony z oblasti trestného práva sa v dôsledku veľkého počtu noviel stali pomerne neprehľadnými. Niektoré inštitúty trestného práva hmotného, s prihliadnutím na dobu ich vzniku a na politické, spoločenské a ekonomické zmeny, ktoré nastali po roku 1989, boli už v porovnaní s novým ústavným zriadením a súčasnou orientáciou Slovenskej republiky zastaralé a nekonvenovali ani právnym systémom vyspelých demokratických krajín EÚ.

Rozsiahle politické, spoločenské a ekonomické zmeny po roku 1989 boli sprevádzané dynamickou a početnou legislatívou. Preto podľa Plánu legislatívnych úloh vlády SR na rok 2003 a rok 2004 boli Ministerstvom spravodlivosti SR predložené do legislatívneho procesu návrhy nových trestných kódexov. Vláda Slovenskej republiky schválila dňa 21.4.2004 návrh Trestného zákona a dňa 26.5.2004 návrh Trestného poriadku.

⁴ FRIČOVÁ, Z. (2020): Korunní svedkovia už nebudú závislí od milosti prezidenta.

⁵ Tamtiež.

⁶ Zákon č. 457/2003 Zb. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 141/1961, Zb. účinnosťou od 1.12.2003.

⁷ Dôvodová správa k zákonom.

Výsledkom tohto legislatívneho procesu bolo prijatie zákona číslo 300/2005 Z. z. Trestný zákon a zákon číslo 301/2005 Z. z. Trestný poriadok účinnosťou od 01.01.2006. Ani v týchto právnych normách sa neobjavilo pomenovanie „korunný svedok“. V trestnoprávnej teórii a praxi sa presadilo označenie spolupracujúca osoba⁸ alebo spolupracujúci svedok.⁹ Dôsledkom spolupráce s takouto osobou je potom následný vývoj, ktorý sa odvíja vo voľbe procesného postupu podľa zákona č.301/2005 Z.z. Trestný poriadok. Podľa Klátika podstatou inštitútu spolupracujúcej osoby, resp. tzv. korunného svedka je dohoda medzi páchatelom a štátom, ktorej obsahom je poskytnutie výhody v podobe dočasnej alebo trvalej beztrestnosti a upustenie od ďalšieho trestného stíhania.¹⁰

Zákonodarca pristúpil k pojmu spolupracujúceho obvineného ktorý zavádza v zákone 301/2005 Z. z. predovšetkým v:

- § 205 dočasné odloženie vznesenia obvinenia v znení ods. 1: Ak by vznesenie obvinenia podstatne sťažilo objasnenie korupcie, trestného činu založenia, zosnovania a podporovania zločineckej skupiny, trestného činu založenia, zosnovania a podporovania teroristickej skupiny alebo zločinu spáchaného organizovanou skupinou, zločineckou skupinou alebo teroristickou skupinou alebo zistenie páchatel'a tohto trestného činu, môže policajt s predchádzajúcim súhlasom prokurátora na nevyhnutnú dobu dočasne odložiť vznesenie obvinenia osobe, ktorá sa významnou mierou podieľa na objasnení niektorého z týchto trestných činov alebo na zistení páchatel'a. Dočasne odložiť vznesenie obvinenia sa nesmie voči organizátorovi, návodcovi alebo objednávateľovi trestného činu, na ktorého objasnení sa podieľa.
- § 215 zastavenie trestného stíhania v znení ods. 3: Prokurátor môže zastaviť trestné stíhanie proti obvinenému, ktorý sa významnou mierou podieľal na objasnení korupcie, trestného činu založenia, zosnovania a podporovania zločineckej skupiny, trestného činu založenia, zosnovania a podporovania teroristickej skupiny alebo zločinu spáchaného organizovanou skupinou, zločineckou skupinou alebo teroristickou skupinou alebo na zistení alebo usvedčení páchatel'a tohto trestného činu a záujem spoločnosti na objasnení takého trestného činu prevyšuje záujem na trestnom stíhaní tohto obvineného; zastaviť trestné stíhanie nie je možné voči organizátorovi, návodcovi alebo objednávateľovi trestného činu, na ktorého objasnení sa podieľal.
- § 218 podmienkové zastavenie trestného stíhania spolupracujúceho obvineného v znení ods.1: Prokurátor môže podmienkovo zastaviť trestné stíhanie obvineného, ktorý sa významnou mierou podieľal na

objasnení korupcie, trestného činu založenia, zosnovania a podporovania zločineckej skupiny, trestného činu založenia, zosnovania a podporovania teroristickej skupiny alebo zločinu spáchaného organizovanou skupinou, zločineckou skupinou alebo teroristickou skupinou, alebo na zistení alebo usvedčení páchatel'a tohto trestného činu a záujem spoločnosti na objasnení takého trestného činu prevyšuje záujem na trestnom stíhaní obvineného; podmienkovo zastaviť trestné stíhanie sa nesmie voči organizátorovi, návodcovi alebo objednávateľovi trestného činu, na ktorého objasnení sa podieľal.

- § 228 Prerušenie trestného stíhania v znení ods. 3: Policajt s predchádzajúcim súhlasom prokurátora môže prerušiť trestné stíhanie, ak sa obvinený významnou mierou podieľa na objasnení korupcie, trestného činu založenia, zosnovania a podporovania zločineckej skupiny, trestného činu založenia, zosnovania a podporovania teroristickej skupiny alebo zločinu spáchaného organizovanou skupinou, zločineckou skupinou alebo teroristickou skupinou alebo na zistení alebo usvedčení páchatel'a tohto trestného činu; prerušiť trestné stíhanie sa nesmie voči organizátorovi, návodcovi alebo objednávateľovi trestného činu, na ktorého objasnení sa podieľa.

Zákomom 300/2005 Z. z. Trestný zákon umožňuje spolupracujúcemu páchatel'ovi (obžalovanému) alebo obžalovanému, ktorý sa prizná ku spáchaniu trestného činu nasledujúci inštitút:

- § 39 Mimoriadne zníženie trestu v znení ods. 2: Súd môže znížiť trest pod dolnú hranicu trestnej sadzby ustanovenej týmto zákonom aj vtedy, ak odsudzujúci páchatel'a
- b) ktorý významnou mierou prispel k objasneniu trestného činu spáchaného v prospech zločineckej skupiny alebo teroristickej skupiny alebo napomáhal zabrániť spáchaniu trestného činu, ktorý v prospech zločineckej skupiny alebo teroristickej skupiny iný pripravoval alebo sa o jeho spáchanie pokúsil tým, že oznámil jeho činnosť orgánom činným v trestnom konaní a poskytol im informácie, ktoré by inak nezískali, a tak im pomohol zabrániť alebo zmierniť následky trestného činu, zistiť alebo usvedčiť páchatel'ov alebo zabezpečiť dôkazy o trestnom čine v prospech usvedčenia zločineckej skupiny alebo teroristickej skupiny,
- d) v konaní o dohode o uznaní viny a prijatí trestu, alebo
- e) ktorý sa zvlášť významnou mierou podieľal na objasnení trestného činu korupcie podľa ôsmej hlavy tretieho dielu osobitnej časti tohto zákona, trestného činu založenia, zosnovania a podporovania zločineckej skupiny podľa § 296, trestného činu založenia, zosnovania a podporovania teroristickej skupiny podľa § 297 alebo obzvlášť závažného zločinu spáchaného organizovanou skupinou, zločineckou skupinou alebo teroristickou skupinou, alebo na zistení alebo usvedčení jeho páchatel'a tým, že poskytol v trestnom konaní dôkazy o takom čine, ak vzhľadom na povahu a závažnosť ním spáchaného trestného činu má súd za to, že účel trestu možno dosiahnuť aj trestom kratšieho trvania; znížiť trest odňatia slobody pod dolnú hranicu

⁸ Uznesenie Ústavného súdu SR zo dňa 5. 12. 2017, sp. zn. I.ÚS 609/2017.

⁹ Uznesenie Ústavného súdu SR zo dňa 8. 11. 2016, sp. zn. III.ÚS 758/2016.

¹⁰ KLÁTIK, J. (2007): Úvaha nad cieľom rekodifikácie slovenského trestného procesu.

trestnej sadzby sa nesmie voči organizátorovi, návodcovi alebo objednávateľovi trestného činu, o ktorom poskytol dôkazy v trestnom konaní.

3. Problémy v uplatňovaní inštitútu spolupracujúcej osoby

Problémom v prípade využitia inštitútu spolupracujúcej osoby býva zmena ich predchádzajúcej výpovede v konaní pred súdom. Napriek tomu, že pre krivú výpoveď môžu byť trestne stíhaní a odsúdení, prísluhy výhod a najmä hrozba fyzického útoku či likvidácie neraz prevážia nad výhodami vyplývajúcimi z postavenia korunného svedka. To je veľkou nevýhodou tohto prostriedku boja proti organizovanému zločinu.

Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. III. ÚS 758/2016 z 8. novembra 2016 v prvom rade upriamuje pozornosť na právnu úpravu týkajúcu sa najvyšším súdom spomenutých „benefitov“¹¹ poskytovaných obvinenému za zákonom ustanovených podmienok, a to výmenou za jeho pomoc pri objasňovaní špecifikovaných druhov trestnej činnosti. Zo znenia samotnej zákonnej úpravy vyplýva, že zákonodarca v záujme postihnutia závažných foriem trestnej činnosti, u ktorej je jej objasňovanie, takpovediac zvonku, veľmi sťažené, v niektorých prípadoch takmer nemožné (napr. zistenie štruktúry zločineckej skupiny), stanovil ako legitímny cieľ záujem spoločnosti na vyšetrovaní takejto trestnej činnosti, pričom tento povýšil nad záujem potrestať jedného z jej „menej aktívnych“ aktérov, ktorý orgánom činným v trestnom konaní poskytne pri plnení danej úlohy nezanedbateľnú súčinnosť.

Vo všeobecnosti treba pripomenúť, že inštitút spolupracujúceho obvineného možno považovať za kľúčový inštitút pri odhaľovaní závažných foriem organizovanej kriminality. Na jednej strane možno takýto postup chápať ako riešenie nedostatočného zabezpečenia dôkaznej situácie zo strany orgánov činných v trestnom konaní, ktoré sú v istej dôkaznej núdzi na to, aby páchateľa trestnej činnosti usvedčil spoluprácou s iným páchateľom trestnej činnosti, na druhej strane takýmto postupom dochádza k výraznému potlačeniu zásady legality a oficiality, a teda nosných zásad začatia trestného konania, na ktorých je dlhoročne postavený celý kontinentálny trestný proces. Pokiaľ ide o spoluprácu páchateľa s orgánmi činnými v trestnom konaní treba zdôrazniť, že je otáznava vierohodnosť výpovede takéhoto páchateľa, ktorý môže zásadným spôsobom klamať a výraznou mierou zatajovať, bagatelizovať či skresľovať svoj vlastný podiel na trestnej činnosti v neprospech stíhaných.

¹¹ Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. III. ÚS 758/2016 z 8. novembra 2016

4. Vierohodnosť výpovede spolupracujúceho svedka

Pri posudzovaní vierohodnosti výpovede svedka vo vzťahu ku skutku každý iný dôkaz i dôkaz výsluchom tohto svedka slangovo označovaného ako "kajúcnik" podlieha voľnému hodnoteniu dôkazov. V zásade, na základe výpovede takého svedka môže byť uznaná vina len vtedy, ak je ohľadom určitej okolnosti táto výpoveď potvrdená inými výpoveďami alebo inými dôkazmi. Je prípustné, že výpoveď takého svedka môže byť potenciálne ovplyvnená snahou dosiahnuť výhodu.

Vina páchateľa musí byť vždy riadne preukázaná a nemôže byť postavená len na dohadoch. Právny poriadok Slovenskej republiky síce umožňuje takej osobe v súvislosti s jej výpoveďou o trestnej činnosti iných osôb získať predmetné výhody, ide však o legálny benefit, ktorý nediskriminuje výpoveď takého svedka. Jeho výpoveď je teda zákonným dôkazom, čo ešte neznamená, že jeho výpoveď je pravdivá. Neznamená to však ani opak. Výpovede kajúcnikov podliehajú voľnému hodnoteniu dôkazov rovnako ako každý iný dôkaz.¹²

Využívanie výpovedí kajúcnikov je v mnohých trestných veciach dôležité na zistenie spáchanej závažnej trestnej činnosti a usvedčenie jej páchateľov, avšak na strane druhej, nesie so sebou určité riziká spočívajúce v tom, že kajúcnik môže vypovedať úplne alebo čiastočne nepravdivo s cieľom, aby jeho výpoveď bola rozsiahlejšia, skutkovo bohatšia, zasahujúca možno čo najväčší počet osôb ako možných páchateľov s vedomím, že čím viac povie, tým väčšie môžu byť výhody, ktoré mu budú ponúknuté. Špecifickosť postavenia kajúcnika, ktorý formálne vypovedá ako svedok o možnej trestnej činnosti iných osôb, spôsobuje to, že výpoveď takého svedka nie je možné považovať za koniec dokazovania, ale má ísť práve o začiatok dokazovania. Výpoveď kajúcnika by sa nemala preceňovať, ani glorifikovať, ani automaticky považovať za pravdivú, ale mala by sa dôsledne preverovať, vrátane motivácie kajúcnika spolupracovať s prokuratúrou.¹³

Na pravdivosť výpovede spolupracujúcej osoby môžu vplývať viaceré faktory. Spolupracujúci obvinený aj usvedčovaný obvinený sú motivovaní dosiahnutím čo najväčšieho prospechu v rámci svojho postavenia v trestnom konaní. Ak tieto osoby participovali na spoločnej trestnej činnosti, obe strany sa snažia marginalizovať vlastný podiel na spáchaní skutku a zvýrazniť rozhodujúcu až kľúčovú funkciu práve tej druhej strany pri spáchaní skutku.

¹² Rozhodnutie NS SR sp. zn. 2To/9/2014; obdobne ZSP č. 47/20 I 2-III.).

¹³ ŠAMKO, P. (2020): O utajených dohodách medzi prokurátorom a kajúcnikom v trestnom konaní.

5. Skúsenosti z využívania kajúcnikov OČTK

Inštitút „kajúcnika“ pri objasňovaní trestnej činnosti v prípadoch dôkaznej núdze je z pohľadu spoločnosti žiaducim inštitútom. Napomáha objasňovať najzávažnejšie trestné činy, ktoré páchali rôzne zločinecké skupiny a neboli dodnes objasnené. Vid' prípady šátorovcov, sýkorovcov, takáčovcov a iné, kedy sa samotný členovia zločineckých skupín snažia spolupracovať a usvedčujú svojich súkmeňovcov.

Ako som už uviedol vyššie vždy je potrebné skúmať pohľad kajúcnika k spolupráci s OČTK alebo súdmi. V poslednej dobe sa stáva bežnou praxou, že aj v „jednoduchých“ trestných činoch sa objavuje snaha kajúcnikov spolupracovať a odhaľovať trestnú činnosť spolupáchateľov ba dokonca aj páchatel'ov takých trestných činov pri ktorých reálne nikdy neboli. Je bežné, že obvinení alebo odsúdení sú vyhľadávaný operatívou PZ SR za účelom získania operatívnych informácií, ktoré sú následne vyhodnocované a použité v živých veciach. Posledné mesiace zažívame mohutné zatýkanie páchatel'ov rôznej trestnej činnosti práve na základe spolupráce kajúcnikov. Dovoľujem si tvrdiť, že niekedy výpovede kajúcnikov sú v neskorších štádiách trestného konania obhajobou vyvracané napriek tomu, mnohé trestné konania končia podaním obžaloby postavené na výpovedi korunného svedka-kajúcnika. Azda najznámejším kajúcnikom v novodobých dejinách Slovenka je Zoltán Andruskó, ktorý svojimi výpovedami usvedčoval v kauze vraždy novinára Jána Kuciaka a jeho snúbenky Martiny Kušnírovej Mariána Kočnera, Alenu Zsuzsovú ako objednávateľov.

Senát 2T Špecializovaného trestného súdu Pezínok poukázal vo svojom rozsudku¹⁴ na skutočnosť, že ani samotná výpoveď sv. Andruskóa (ako jediný priamy dôkaz) nie je vo všetkých smeroch potvrdená ostatnými dôkazmi. Naopak, mnohé nepriame dôkazy spochybňujú, či priam vyvracajú jeho tvrdenia o priebehu udalostí súvisiacich so skutkom v bode I. obžaloby. Okrem toho opis udalostí tak, ako ich podal odsúdený Andruskó, nie je v celom rozsahu preukázaný ďalšími dôkazmi. Samotný Andruskó napísal niekoľko listov, najmenej tri, v ktorých opísal za akých okolností začal spolupracovať s OČTK a aké benefity mu boli sľúbené. Je zaujímavé, že obžaloba (prokurátor) takúto skutočnosť odmieta. Súd vo svojom písomnom vyhotovení, zatiaľ neprávoplatného oslobodzujúceho rozsudku vymenováva nezrovnalosti vo výpovediach hore uvedeného kajúcnika. Aj ďalších medializovaných kauzách je možné sledovať spoluprácu kajúcnikov s OČTK. V mnohých prípadoch táto spolupráca kajúcnika s OČTK je korunovaná úspechom, prepustením na slobodu. Takáto spolupráca však má aj odvrátenú stranu a to motiváciu vypovedať za každú cenu a usvedčovaním iných páchatel'ov zabezpečiť si už spomínané benefity.

¹⁴ Rozsudok senátu špecializovaného trestného súdu č. PK-2T/32/2019-30672 zo dňa 03.09.2020.

6. Záver

Boj proti organizovanému zločinu, korupcií je jednou z najväčších výziev pre súdy, orgány činné v trestnom konaní a spoločnosti vôbec. Prostriedky, ktoré sú za týmto účelom používané, by mali byť schopné aktívne odhaľovať aktivity organizovaného zločinu tak, aby nielen odrádzali páchatel'ov od páchania takejto trestnej činnosti, ale boli ju schopné odhaliť, objasniť a jej páchatel'ov náležite potrestať. Jedným z takýchto prostriedkov je aj inštitút spolupracujúcej osoby. Zákonodarca pri kreovaní rekodifikovaných zákonov v oblasti trestného práva v roku 2006, mal na myslí tú skutočnosť, že jedine poskytnutím určitých zákonných benefitov presvedčí časť páchatel'ov k spolupráci a svojimi výpovedami napomôžu k získaniu dôkazov na preukázanie viny. Tieto inštitúty sú v súčasnosti často používané OČTK a prinášajú výsledky v odhaľovaní závažnej trestnej činnosti naprieč slovenskou spoločnosťou. Je tu však otázka, či tieto inštitúty nie sú zneužívané samotnými páchatel'mi, snahou dosiahnuť čo najlepšie „skóre“ vo svojom prebiehajúcom konaní, alebo dosiahnuť aj skrátenie trestu. Je úlohou sudcov či senátov výpovede kajúcnikov vyhodnotiť a eliminovať eventuálnu snahu za každú cenu nájsť a usvedčiť páchatel'ov niekedy aj ako spoločenskú objednávku pri veľkých kauzách.

7. Zoznam použitej literatúry

- FRÍČOVÁ, Z. (2020): Korunní svedkovia už nebudú závislí od milosti prezidenta. etrend.sk (Bratislava: News and Media Holding), 2003-06-19. Dostupné online [cit. 2020-12-15]. ISSN 1336-2674.
- GAJDIČIAR, V. (2013): Zákonnosť dokazovania pri aplikácii inštitútu spolupracujúceho obvineného. In: KLÁTIK, J. (2007): Úvaha nad cieľom rekodifikácie slovenského trestného procesu. In: HAMULÁK, O. a kol. Debaty mladých právnikov. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007, s. 166. ISBN 978-80-244-1925-1.
- KOTÁSEK, J. (ed). Trestněprávní a procesní alternativy v trestním právu individuálním a kolektivním. Dny práva – 2012 – Days of Law. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 1407. ISBN 978-80-210-6319-8.
- KOUDELKA, Z. (2018): Spolupracující obviněný. In: Právo a bezpečnost, č. 1.
- KMEC, J., KOSAŘ, D., BOBEK, M., KRATOCHVÍL, J. (2012): Evropská úmluva o lidských právech. Praha: C.H. Beck.
- ŠAMKO, P. (2020): O utajených dohodách medzi prokurátorom a kajúcnikom v trestnom konaní. In: www.pravnelisty.sk
- Zákon č. 301/2005, Z.z. Trestný poriadok.
- Zákon č. 300/2005, Z.z. Trestný zákon.
- Zákon č. 141/1961, Zb. Trestný poriadok.
- Zákon č. 457/2003 Zb. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 141/1961, Zb. účinnosťou od 1.12.2003.
- Rozsudok senátu špecializovaného trestného súdu č. PK-2T/32/2019-30672 zo dňa 03.09.2020.
- Rozhodnutie NS SR sp. zn. 2To/9/2014; obdobne ZSP č. 47/20 I 2-III.).

Uznesenie Ústavného súdu SR zo dňa 8. 11. 2016, sp.
zn. III.ÚS 758/2016.
Uznesenie Ústavného súdu SR zo dňa 5. 12. 2017, sp.
zn. I.ÚS 609/2017